

Περπατώντας στην πεζοδρομημένη Πανεπιστημίου: Ζητήματα ταυτότητας, μεθοδολογικής ανάλυσης και εργαλείων

Χαρίκλεια ΣΑΠΟΥΝΤΖΗ
Αρχιτέκτων Μηχανικός ΕΜΠ
charis.arch@yahoo.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο της τρέχουσας συστημικής κρίσης, της κρίσης ταυτότητας των πόλεων και της εικονικής κινητικότητας που έχει ως επακόλουθο την «αποσύνδεση» της ανθρώπινης δραστηριότητας από το φυσικό χώρο της πόλης, η σχέση της κοινωνικής της διάστασης με τη φυσική της υπόσταση υπόκειται σε μετασχηματισμούς. Δεδομένης της προαναφερθείσας συνθήκης, σήμερα τίθενται σε αναστοχασμό τα πρότυπα τόσο των οικονομικών πολιτικών όσο και των στρατηγικών για το χώρο, το σχεδιασμό και το ρόλο του χρήστη της πόλης, ενώ αναζητούνται νέες πρακτικές και διερευνούνται εναλλακτικές ιδέες για μια διαφορετική αστική πραγματικότητα. Στην παρούσα εργασία διερευνώνται ζητήματα ταυτότητας, μεθοδολογίες ανάλυσης και εργαλεία μέσω των οποίων επιδιώκεται η αναγνώριση και η αναπαράσταση των αστικών στοιχείων που συνθέτουν τις σύγχρονες πόλεις και των δράσεων που τις μετασχηματίζουν λαμβάνοντας ως αφορμή την προώθηση της πολεοδομικής παρέμβασης στην οδό Πανεπιστημίου με πρόβλεψη μετατροπής της σε άξονα περιπάτου, ποδηλάτου και μέσου σταθερής τροχιάς.

ABSTRACT

Within the context of the current systemic crisis, the one of the urban identity and virtual mobility, the relation between the social dimension of the city and its physical form is being transformed. Regarding this, today there is an ongoing reflection on current economical policies, urban practices, planning and on the role of the urban actor. Simultaneously, there is an ongoing research on alternatives practices and ideas in favor of a different urban reality. While the transformation of Panepistimiou Avenue into a pedestrian street is scheduled, in this paper, i focus on place identity issues, methods of analysis and tools that are able to identify and represent the urban elements that make up contemporary cities. Furthermore, emphasis is given to simple tools like walking as an activity that reinterprets the interaction between the private body, the public sphere and the city.

(Η γελοιογραφία του εξώφυλλου προέρχεται από τον ιστότοπο www.theage.com και το άρθρο με τίτλο «Safety fears a barrier to walking»)

Συμπληρώνοντας το πλαίσιο των αλληλοσυνδεόμενων κρίσεων¹ στην ευρωπαϊκή μητρόπολη του 21^{ου} αιώνα, οι διαδικασίες της οικονομικής διεθνοποίησης, της ομογενοποίησης των εκπαιδευτικών συστημάτων, της παγκοσμιοποίησης των χωρικών στρατηγικών καθώς και η σύγκλιση των εξωτερικών, περιφερειακών και μεταναστευτικών πολιτικών συνοδεύονται από τη φερόμενη ως *κρίση ταυτότητας* (Γοσποδίνη, 2007) των πόλεων. Ταυτόχρονα, οι σύγχρονες τεχνολογίες τηλεπικοινωνιών, διαδικτύου και μεταφορών διαμορφώνουν ένα είδος εικονικής κινητικότητας που έχει ως επακόλουθο την «αποσύνδεση» της ανθρώπινης δραστηριότητας από το φυσικό χώρο της πόλης μεταβάλλοντας σημαντικά τη σχέση της κοινωνικής της διάστασης με τη φυσική της υπόσταση (Bertolini and Dijst, 2003). Εντούτοις, αυτό που ουσιαστικά προσδιορίζει την αστική μας εμπειρία είναι η ποιότητα της ζωής και δη ο τόπος και ο τρόπος κατοίκησης, η ατμοσφαιρική ρύπανση, τα σκουπίδια, η κυκλοφοριακή συμφόρηση, ο ελεύθερος χρόνος, οι τιμές των βασικών ειδών διατροφής και το συνολικό κόστος ζωής. Δεδομένων όλων των προαναφερθέντων και όπως διατυπώνεται στα εισαγωγικά του μαθήματος, σήμερα τίθενται σε αναστοχασμό τα πρότυπα τόσο των οικονομικών πολιτικών όσο και των πολιτικών για την πόλη, το σχεδιασμό και το ρόλο του χρήστη της πόλης, ενώ αναζητούνται νέες πρακτικές και διερευνούνται εναλλακτικές ιδέες για μια διαφορετική αστική πραγματικότητα.

Στο πλαίσιο της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, χώρων που, κατά τον πολεοδόμο Αραβαντινό (1997:465), αποτελούν βασικούς παράγοντες της ιστορίας και του πολιτισμού και συνεπώς κυρίαρχα σημεία αναφοράς της πρωτεύουσας, προωθείται παρέμβαση στην οδό Πανεπιστημίου με πρόβλεψη μετατροπής της σε άξονα περιπάτου, ποδηλάτου και μέσου σταθερής τροχιάς. Σύμφωνα με τον πρώην πρόεδρο της επιτροπής Καλαντίδη (1998), με την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας επιχειρείται η ανάδειξη της ιστορικής πόλης, η αρχαία και νεοκλασική ταυτότητά της, ο καθορισμός της αισθητικής, της κλίμακας και της τυπολογίας της και επιχειρείται να δοθεί απάντηση σε προβλήματα κυκλοφορίας και συγκοινωνίας.

Στο περιθώριο του παραπάνω προβληματισμού και της εν λόγω σημαντικής πολεοδομικής παρέμβασης με έμφαση στη διατήρηση και την ενίσχυση της ταυτότητας του ιστορικού τόπου, στην παρούσα εργασία διερευνώνται ζητήματα ταυτότητας, μεθοδολογίες ανάλυσης και εργαλεία μέσω των οποίων επιδιώκεται η αναγνώριση και η αναπαράσταση των αστικών στοιχείων που συνθέτουν και/ή μετασχηματίζουν τις σύγχρονες πόλεις. Ποια είναι η σύγχρονη ταυτότητα της Αθήνας και ποιος την καθορίζει; Πώς μπορεί να χαρτογραφηθεί η λειτουργία του δημόσιου χώρου της; Ποια εργαλεία υπάρχουν για την ανάγνωση της σχέσης της πόλης με τη ζωή που αναπτύσσεται στην καθημερινότητα; Ποιο μεθοδολογικό πλαίσιο ανάλυσης μπορεί να διαμορφώσει συνθήκες ανοχής πολλαπλών ταυτοτήτων κι όχι αποκλεισμού; Μπορεί η πολιτική της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων να αποκαταστήσει τη συνοχή των τόπων της καθημερινής εμπειρίας; Ποια είναι εκείνα τα εργαλεία του αστικού σχεδιασμού που την υποστηρίζουν; Επίσης, τι σημαίνει σήμερα η

¹ Σύμφωνα με τους Burkhalter L και Castells M. (2009) βρισκόμαστε εν μέσω μιας συστημικής κρίσης. Μιας κοινωνικής, περιβαλλοντικής, ενεργειακής και χωρικής κρίσης που εκφράστηκε με την κατάρρευση της οικονομίας και την αμφισβήτηση του τρέχοντος συστήματος αγοράς.

δραστηριότητα του περπατήματος και ποια η αξία αυτής; Σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας, μέσω αυτού του απλού εργαλείου (του περπατήματος)² και της σημασίας που του αποδίδεται μπορούν να εισαχθούν εναλλακτικές προτεραιότητες στην αστική κοινωνία.

Μεθοδολογικά επιλέγεται η μελέτη περίπτωσης και η έρευνα πεδίου. Για να διερευνηθεί η μεταβαλλόμενη φύση, η πολυπλοκότητα και οι μετασχηματισμοί του σύγχρονου αστικού τόπου, επιλέγεται ο αστικός δρόμος και εν προκειμένω η οδός Πανεπιστημίου, η οποία μελετάται μέσω της μεθόδου Placemaker. Σύμφωνα με την ερευνήτρια Sere (2009), η Placemaker αποτελεί μια μεθοδολογία ανάλυσης αστικών τοπίων, η οποία επιτρέπει την αναγνώριση εκείνων των στοιχείων που δεν είναι αναγνώσιμα στην κλασική χαρτογράφηση αλλά συνιστούν τμήμα της ταυτότητας του τόπου. Μέσω αυτής συγκεντρώνονται, επεξεργάζονται και αναδομούνται τα δεδομένα που συλλέγονται από καταγραφές και αποτυπώσεις στο πεδίο, την αντιληπτική (μέσω των αισθήσεων) οργάνωση του χώρου, τη διαγραμματική επεξεργασία της εικόνας, τις φωτογραφικές αποτυπώσεις καθώς επίσης τα δεδομένα που προέρχονται από την ανάλυση χαρτών και τις άτυπες συζητήσεις πληροφοριακού τύπου με τους χρήστες του χώρου. Επιπλέον μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης διερευνάται η έννοια της ταυτότητας και επιχειρείται η ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας.

1. Η έννοια της ταυτότητας

Σε μια προσπάθεια κατανόησης της έννοιας αυτής, μελετάται η ταυτότητα ως μια διαδικασία κατασκευής νοημάτων στη βάση των πολιτιστικών χαρακτηριστικών μέσα από το έργο του Castells (1997). Σύμφωνα με τον ίδιο, η ταυτότητα συνιστά μια κοινωνική κατασκευή όπου χρησιμοποιείται ως δομικό υλικό η ιστορία, η θρησκεία, η γεωγραφία, η βιολογία, τα συστήματα παραγωγής και τα συστήματα αναπαραγωγής, οι σχέσεις εξουσίας, η συλλογική μνήμη και η προσωπική φαντασία.

Από ποιόν όμως κατασκευάζεται η ταυτότητα, πως, γιατί και για ποιόν;

Το ποιός κατασκευάζει συλλογικές ταυτότητες και το γιατί, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το συμβολικό περιεχόμενο της ταυτότητας και τη σημασία της για αυτούς που εντάσσονται ή που αναγνωρίζονται στο πλαίσιο αυτής. Καθώς αυτό αποτελεί βασική υπόθεση στο έργο του, διακρίνει τρία είδη κατασκευής της ταυτότητας, τα οποία με τη σειρά τους διαμορφώνουν ένα διαφορετικό αποτέλεσμα στη συγκρότηση της κοινωνίας: α) Η ταυτότητα θεσμοθέτησης (legitimizing identity) συνιστά ένα σύνολο νοημάτων που εισάγεται από τους κυρίαρχους θεσμούς και τις δυνάμεις εξουσίας και αποσκοπεί στον ορθολογισμό, την αναπαραγωγή και την ενδυνάμωση της κυριαρχίας τους. Μέσω αυτής, παράγεται η κοινωνία των πολιτών (civil society), δηλαδή ένα σύνολο οργανισμών, λειτουργιών, θεσμών και κοινωνικών υποκειμένων που αναπαράγουν την ταυτότητα που εκλογικεύει τις πηγές της δομικής κυριαρχίας. Πρόκειται για μια θεσμοθετημένη, επιβεβλημένη εκ των άνω, «κανονική» ταυτότητα. β) Η ταυτότητα αντίστασης (resistance identity), κατασκευασμένη ως απάντηση στην υποτίμηση και το στιγματισμό. Διαμορφώνεται από εκείνους τους κοινωνικούς δράστες που αντιστέκονται στον κυρίαρχο κανόνα. Αυτός ο σχηματισμός κατασκευάζει μορφές συλλογικής αντίστασης και κοινότητες συνήθως στη βάση των ταυτοτήτων που προσδιορίζονται από την

² Και σε συνδυασμό με άλλες δράσεις όπως αυτή της αστικής καλλιέργειας, του παιχνιδιού, της ανακύκλωσης και της επανάχρησης αντικειμένων όπως αυτή νοείται π.χ. στο έργο των ολλανδών 2012 architects.

ιστορία, τη γεωγραφία ή τη βιολογία και οδηγεί σε ομάδες αποκλεισμένες (excluded) αλλά και αποκλείουσες (exclusionary) σε μια προσπάθεια επιβίωσης ενάντια στον επιβεβλημένο κανόνα. Και γ) η ταυτότητα έργου (project identity) που αφορά στη νέα ταυτότητα που κατασκευάζουν οι δρώντες, επαναπροσδιορίζοντας τη θέση τους στην κοινωνία. Τα υποκείμενα (subjects) που παράγονται μέσω αυτής της διαδικασίας επιδιώκουν το μετασχηματισμό του συνόλου της κοινωνικής δομής και όχι μόνο τη διαμόρφωση συνθηκών για την επιβίωση τους απέναντι στους κυρίαρχους δράστες.

Οι σχέσεις μεταξύ αυτών είναι ρευστές, αλληλοεξαρτώμενες, δυναμικές³ και δεν νοούνται μέσα σε αφηρημένο και γενικό πλαίσιο αλλά προσδιορίζονται ιστορικά. Καθώς όμως «η πόλη είναι η προβολή της κοινωνίας πάνω στο έδαφος» (Lefebvre, 1977: 83) πως συγκροτούνται οι ταυτότητες αυτές στο χώρο και τι εννοούμε λέγοντας ταυτότητα του τόπου;

Σύμφωνα με τους Hague και Jenkins (2005), η ταυτότητα των τόπων σχηματίζεται μέσω νοημάτων, εμπειριών, αναμνήσεων και δράσεων που φιλτράρονται μέσω της κοινωνικής δομής και ενδυναμώνονται διαμέσου της κοινωνικοποίησης. Συνεπώς, οι τοπικές ταυτότητες είναι κοινωνικές κατασκευές που βασίζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ποιότητες της περιοχής που έχουν αποκτηθεί μέσα στο πέρασμα των χρόνων. Είναι εξ' ορισμού αμφισβητούμενες, δεδομένου ότι διαφορετικοί δρώντες ή λειτουργίες έχουν άλλα ενδιαφέροντα που μπορούν να διαμορφώσουν ποικίλες χωρικές ταυτότητες. Κατ' επέκταση συνιστούν μια διαδικασία εν-τω-γίνεσθαι, μια διαδικασία μόνιμου μετασχηματισμού που ενέχει μια διάσταση ρευστότητας. Η ταυτότητα είναι μια δυναμική έννοια η οποία μετασχηματίζεται καθώς οι δράστες μπορεί να αλλάξουν στόχους, να μεταβληθεί η ισορροπία μεταξύ των δρώντων, νέες λειτουργίες να αναδυθούν κ.λπ. Κατά συνέπεια οι ταυτότητες των τόπων είναι αφενός άρρηκτα συνδεδεμένες με τη μνήμη και αφετέρου σχετικές καθώς διαμορφώνονται σε σχέση με τους δρώντες, με άλλους τόπους και άλλες ταυτότητες του ίδιου τόπου.

Καθώς κύριο στόχο του σχεδιασμού αποτελεί η δημιουργία, η αναπαραγωγή και ο κατευνασμός των πολλαπλών ταυτοτήτων των τόπων μέσω της χειραγώγησης των δραστηριοτήτων, των αισθημάτων και των νοημάτων (Hague and Jenkins, 2005: 7- 12), πως ο σχεδιασμός αποκλείει ή συνδυάζει ταυτότητες και ποια η σχέση μεταξύ της κατασκευής ταυτοτήτων, της συμμετοχής των δρώντων, των πολιτικών πρακτικών και των τοπικών αφηγήσεων;

2. Στο κέντρο της Αθήνας

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας προτείνεται να διερευνηθεί η έννοια της ταυτότητας μέσω του αστικού δρόμου, ο οποίος διατηρεί ζωντανή την πόλη (Rossi, 1991:50) αποτελώντας ζωτικής σημασίας και αναντικατάστατο όργανο για τη δημόσια αστική ζωή (Jacobs, 1965). Ανταποκρινόμενος στις πολιτικές απαιτήσεις για αναβίωση των κέντρων των πόλεων και στην ανάγκη για βιώσιμη κινητικότητα που επιβάλλεται από τις ευρωπαϊκές πρακτικές, ο αστικός σχεδιασμός της πρωτεύουσας φέρεται να αποτελεί βασική πολιτική προτεραιότητα. Σύμφωνα με το νέο ρυθμιστικό σχέδιο της Αττικής, μια σειρά από

³ Οι ταυτότητες αντίστασης (*resistance identity*) μπορεί να δημιουργήσουν νέες ταυτότητες (*Project identities*), οι οποίες με το πέρασμα του χρόνου να επικρατήσουν στους θεσμούς μιας κοινωνίας (*Legitimizing identity*).

παρεμβάσεις⁴ αποσκοπεί να μετασχηματίσει την εικόνα της και μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται και η πεζοδρόμηση της οδού Πανεπιστημίου. Ταυτόχρονα ο αστικός σχεδιασμός αποτελεί το επίδικο ποικίλων κοινωνικών ομάδων που διεκδικούν το δημόσιο χώρο⁵ του δρόμου.

2.1. Η Μέθοδος PlaceMaker

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται μια σύντομη παρουσίαση του μεθοδολογικού πλαισίου, το οποίο υιοθετείται αποσκοπώντας στην αναγνώριση των στοιχείων που συνιστούν τη σύγχρονη ταυτότητα της προς μελέτη περιοχής. Η μέθοδος PlaceMaker (Sere, 2009) συνιστά μια ποιοτική μεθοδολογία ανάλυσης αστικών χώρων και συντάχθηκε μέσα στο πλαίσιο της συνεργασίας του Εθνικού Ιταλικού Κέντρου Έρευνας και του Τμήματος Αστικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Federico II στη Νάπολη. Αποτελείται από πέντε στάδια, στο πλαίσιο των οποίων συλλέγονται, αποκωδικοποιούνται και δομούνται εκ νέου τα δεδομένα που προκύπτουν μέσα από διαδικασίες καταγραφής, σχεδιαστικής, φωτογραφικής αντίληψης, ανάλυσης χαρτών και ιστορικών δεδομένων καθώς και μέσω της κατάρτισης ερωτηματολογίου που απευθύνεται στους κατοίκους και τους χρήστες της περιοχής.

Το πρώτο στάδιο αφορά σε προκαταρκτική έρευνα και ανάλυση η οποία ολοκληρώνεται προτού διεξαχθεί επιτόπια έρευνα στο πεδίο. Στόχος της φάσης αυτής είναι ο εντοπισμός των εντυπώσεων, των προσδοκιών και των γνώσεων που έχει ο μελετητής για το πεδίο έρευνας και η καταγραφή αυτών με κάθε επιθυμητό μέσο.

Στο δεύτερο στάδιο συγκεντρώνονται τα στοιχεία της επιτόπιας έρευνας που έχουν καταγραφεί σε πίνακες, σκίτσα, φωτογραφίες και βίντεο. Περιλαμβάνει την ποσοτική καταγραφή των δεδομένων (Denominative survey) που αφορούν τα στοιχεία του δομημένου περιβάλλοντος (μνημεία, κτίρια κ.λπ.), των φυσικών στοιχείων (φύτευση, παρουσία ζώων κ.λπ.), τα στοιχεία σχετικά με τη μετακίνηση στην πόλη και τα ανθρώπινα στοιχεία (τουρίστες, κάτοικοι κ.λπ.). Οι κατηγορίες των στοιχείων επιλέγονται σύμφωνα με το είδος του πεδίου έρευνας. Επίσης, περιλαμβάνει την ποιοτική και ποσοτική συλλογή δεδομένων (perceptual survey) που αφορούν στις προσλαμβάνουσες των αισθήσεων της όσφρησης, της ακοής, της γεύσης, της αφής και της όρασης. Καθώς, ο πολιτισμός στον οποίο μετέχουμε βασίζεται σε μια ολοένα εντεινόμενη παρουσία της εικόνας (Bertolini and Dijst, 2003), οι υπόλοιπες αισθήσεις ατονούν και η πληροφοριακή τους αξία υποβαθμίζεται. Εντούτοις, η συμβολική λειτουργία της μυρωδιάς, του ήχου, και λιγότερο της γεύσης και της αφής, είναι στενά συνδεδεμένη με το χώρο. Σύμφωνα με το Σταυρίδη (1990), η μυρωδιά χαρακτηρίζει έναν τόπο, ή ένα γεγονός που σημαδεύει τον τόπο μεταβάλλοντας τη μορφή ή την αξία του, και διαμορφώνεται (όπως και η εικόνα) μέσα από κώδικες μιας κοινωνικής σύμβασης που εκφράζει μοντέλα ζωής. Αντιστοίχως και ο ήχος μπορεί να χαρακτηρίζει ένα χώρο ή να τον μεταμορφώνει επεμβαίνοντας στην εικόνα του και η ύπαρξή του μπορεί να είναι τόσο καθοριστική ώστε ο ήχος να γίνει έμβλημά του. Αντίθετα, ο ρόλος της αφής και της γεύσης στη σύγχρονη κοινωνία έχει σχετικά περιοριστεί, όπως και η επαφή του σώματος με το

⁴ Για περισσότερα <http://www.ypeka.gr>

⁵ Εδώ ως δημόσιος χώρος νοείται η ίδια η συλλογική δράση, ο διάλογος, η αντιπαράθεση, η επικοινωνία και η διάδραση. Ο δημόσιος χώρος συνιστά την υλική διάσταση της κοινής βούλησης.

φυσικό χώρο της πόλης. Η υφή και η γεύση φέρεται να γίνονται αντιληπτές μέσω της παρουσίας της εικόνας (Σταυρίδης, 1990).

Το τρίτο στάδιο αφορά στην ανάγνωση και ανάλυση της περιοχής μελέτης μέσω της χρήσης χαρτών, το είδος των οποίων επιλέγεται σύμφωνα με το είδος της περιοχής και αποσκοπεί στην πρόσληψη εκείνων των στοιχείων που δεν καταγράφηκαν στο προηγούμενο στάδιο. Εντοπίζονται οι σχέσεις με το ευρύτερο αστικό περιβάλλον, η χωροθέτησή της σε κλίμακα πόλης, τα φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής, η μορφή των γειτνιαζόντων δημόσιων χώρων κ.ά.

Κατά την τέταρτη φάση διεξάγεται έρευνα, εν είδη άτυπων συζητήσεων πληροφοριακού τύπου, που αποσκοπεί σε μια πρώτη προσέγγιση των αντιλήψεων των χρηστών του χώρου. Τα αποτελέσματα αυτού του σταδίου κωδικοποιούνται σε έναν χάρτη αποδίδοντας μια πιθανή οπτική του τρόπου με τον οποίο ο τόπος κατοικείται, βιώνεται και διατηρείται στη μνήμη τους.

Τα προαναφερθέντα στάδια συνοδεύονται από μια σειρά σκίτσων που μπορεί να φέρουν λεκτικές πληροφορίες και μια σειρά από φωτογραφικά και κινηματογραφικά ντοκουμέντα που επικεντρώνονται στις σχέσεις αλληλεπίδρασης που αναπτύσσονται (σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό) μεταξύ των στοιχείων. Σύμφωνα με την ερευνήτρια Sere (2009), το κάθε ένα από αυτά τα στοιχεία αποκαλύπτει μονομερή εικόνα του πεδίου έρευνας και μόνο σε συνδυασμό αποδίδεται ολοκληρωμένα η ιδέα του τόπου, η οποία αποτυπώνεται σε ένα τελικό προϊόν.

Στο τελευταίο στάδιο, αφού έχουν συλλεχθεί όλα τα δεδομένα, συγκρίνονται οι τμηματικοί χάρτες και τα προϊόντα κάθε σταδίου, διαμορφώνεται ένα σύστημα συμβόλων, συνδυάζονται τα επιμέρους στοιχεία και παράγεται ο τελικός χάρτης.

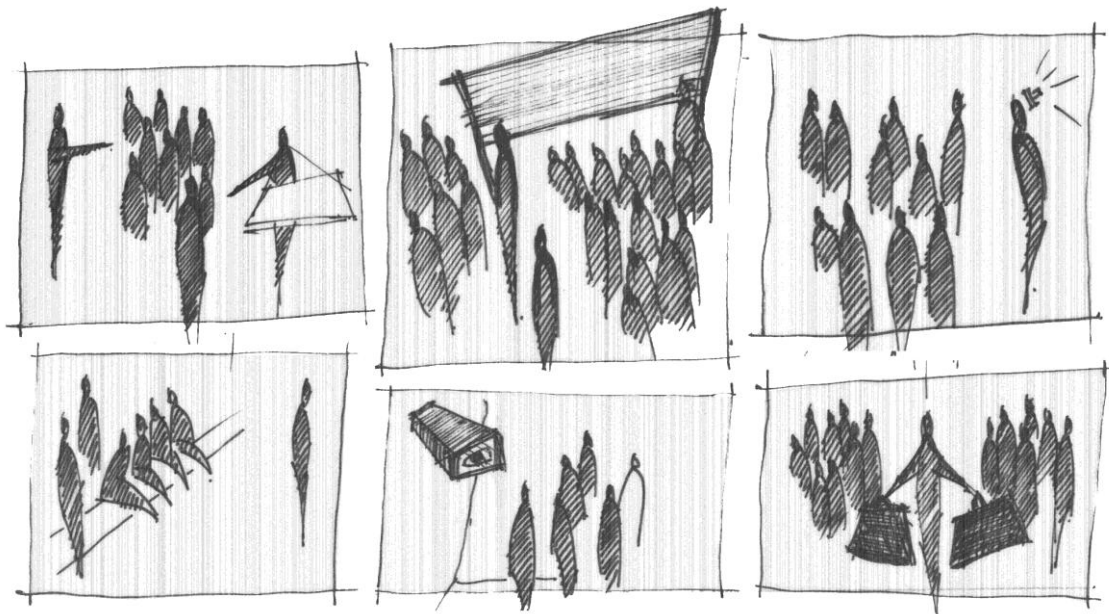
2.2. Μελέτη περίπτωσης: Η οδός Πανεπιστημίου

Ο λόγος που επιλέχθηκε ως πεδίο έρευνας η οδός Πανεπιστημίου σχετίζεται με την τρέχουσα σημασία της στην καθημερινότητα της πόλης, με τη σημασία της στην προσωπική καθημερινότητα της γράφουσας καθώς και με τον προβληματισμό που αφορά στις επικείμενες μεταλλαγές που θα υποστεί ο χώρος δεδομένου ότι προβλέπεται η πεζοδρόμησή της και η διέλευση από αυτήν μέσου σταθερής τροχιάς.

- Το πρώτο στάδιο της ανάλυσης με την εφαρμογή της μεθόδου PlaceMaker αφορά στην προκαταρκτική ανάλυση και ως εργαλείο επιλέγεται ο λόγος και η γραφική, διαγραμματική αναπαράσταση των εντυπώσεων.

Από τους παλαιότερους οδικούς άξονες της πόλης, σχεδιάστηκε αρχικώς ως βουλεβάρτο και σήμερα είναι μία από τις πιο πολύβουες οδικές αρτηρίες. Η οδός Πανεπιστημίου αποτελείται από την κύρια αρτηρία κυκλοφορίας τροχοφόρων και εκατέρωθεν πεζοδρόμια μεγάλου πλάτους που συνήθως φέρουν μεγάλο φόρτο κίνησης πεζών αλλά και μηχανών. Τα μέτωπα της απαρτίζονται από νεοκλασικά κτίρια, κτίρια του μεσοπολέμου, πολυκατοικίες της μεταπολεμικής περιόδου, πολλά από τα οποία αποτελούν χαρακτηριστικά τοπίο της πόλης και με κύριες χρήσεις εκείνες του εμπορίου, των τραπεζών και του πολιτισμού. Αρχή και τέλος της συνιστούν δύο ιστορικής σημασίας πλατείες, εκείνη του Συντάγματος και εκείνη της Ομόνοιας, ενώ εκατέρωθεν της συναντώνται δημόσιοι χώροι διαφορετικών ποιοτήτων και δραστηριοτήτων. Αποτελεί τόπο διέλευσης

εργαζομένων, τουριστών, κατοίκων, φοιτητών, που προσεγγίζουν την περιοχή τόσο μέσω της δημόσιας συγκοινωνίας (μετρό, λεωφορεία) όσο και μέσω ιδιωτικών οχημάτων, τόπο αστέγων, μικροπωλητών καθώς και σημείο συνάντησης των «αγώνων του δρόμου» και τόπο διαμαρτυρίας με εμφανή τα μηνύματα και τα σύμβολα των διεκδικήσεων. Πέρα από τη δύναμη της εικόνας, ο ήχος συνιστά ένα από τα χαρακτηριστικά της περιοχής ενώ σημειακά μυρωδιές αφηγούνται τις δικές τους ιστορίες. Στην εικόνα που ακολουθεί (Εικ.1) επιχειρείται μια διαγραμματική αφήγηση της εντύπωσης που έχει η γράφουσα για την οδό Πανεπιστημίου.

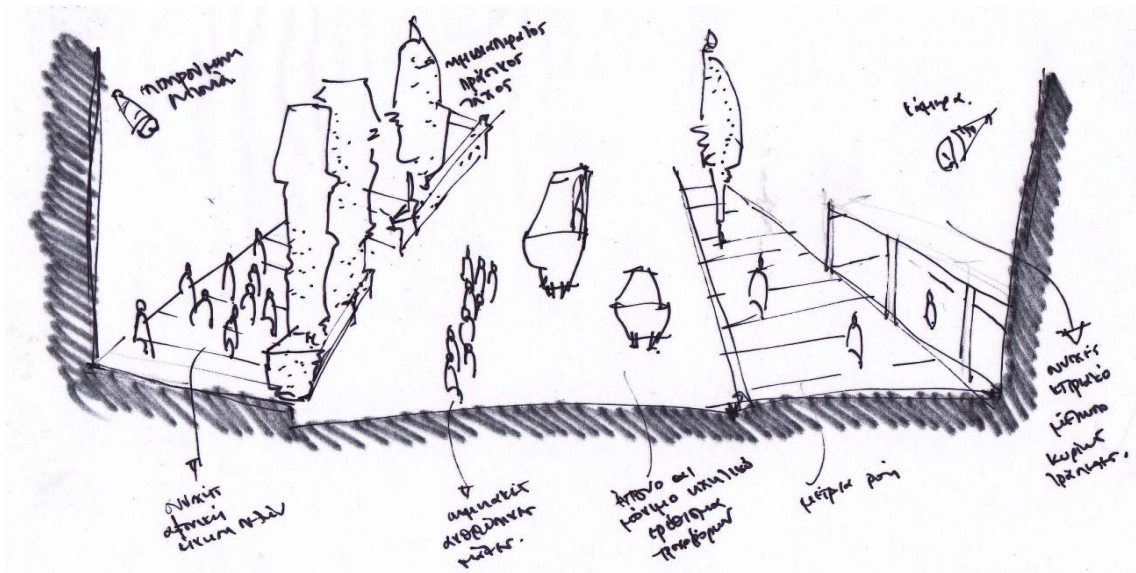
Εικόνα 1.

Key words: Συναλλαγή. Διεκδίκηση. Θέαμα. Αναμονή. Θέαση. Εμπορευματοποίηση.
(Πηγή: ίδια επεξεργασία)

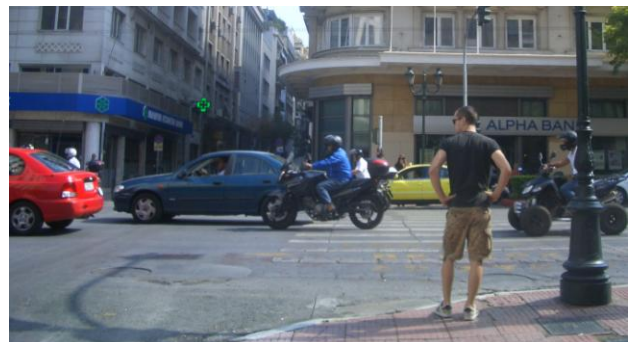
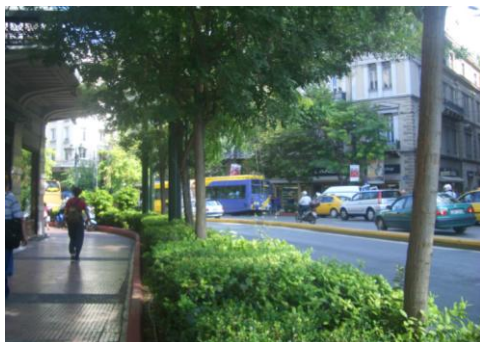
• Η έρευνα πεδίου έγινε κατά τη διάρκεια εργάσιμων ημερών, νωρίς το απόγευμα μεταξύ των ωρών 16:00 - 19:00 και σε τρία τμήματα. Το πρώτο τμήμα αφορά την περιοχή από την πλατεία Συντάγματος μέχρι την οδό Σίνα, το δεύτερο από τη Σίνα μέχρι την Αρσάκη και το τρίτο από την οδό Αρσάκη μέχρι την πλατεία Ομόνοιας (Εικ. 20). Για τη διεξαγωγή της έρευνας διαμορφώθηκε ένας πίνακας δεδομένων με προεπιλεγμένες κατηγορίες στοιχείων, οι οποίες εμπλουτίστηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας, και έχουν ως εξής: στοιχεία του δομημένου περιβάλλοντος (αγάλματα, περίπτερα, παγκάκια, στέγαστρα, στοές, περιφράξεις, διαφημιστικές πινακίδες, τηλεφωνικοί θάλαμοι, κάμερες), φυσικά στοιχεία (δένδρα/ θάμνοι, χώμα, νερό, πουλιά, ζώα), στοιχεία μεταφορικού συστήματος (λεωφορεία, ποδήλατα, Ι.Χ., ταξί), ανθρώπινα στοιχεία (διαβάτες, ΑμεΑ, άστεγοι, επαίτες, αστυνομικές μονάδες, πλανόδιοι πωλητές, διαμαρτυρόμενοι). Αναφορικά με τα ερεθίσματα των αισθήσεων (όραση, όσφρηση, ακοή, γεύση, αφή) στον πίνακα δεδομένων καταγράφονταν πέρα από τα ποσοτικά στοιχεία και τα ποιοτικά χαρακτηρίζοντας τα ερεθίσματα ως ευχάριστα, ενοχλητικά, αδιάφορα, μόνιμα ή προσωρινά. Παρακάτω ακολουθούν τα αποτελέσματα της έρευνας.

Στο πρώτο τμήμα (πλατεία Συντάγματος – οδός Σίνα, Εικ.20) βγαίνοντας από το μετρό, το βασικό ερέθισμα είναι ηχητικό και αφορά στην κυκλοφορία των οχημάτων. Ο ήχος αυτός χαρακτηρίζει όλο το πρώτο τμήμα. Το βλέμμα ακολουθεί μια σειρά θάμνων και δένδρων στο αριστερό πεζοδρόμιο που διεγείρουν αμυδρά την όσφρηση και παραπέμπουν στην ύπαρξη

πουλιών, που όμως η παρουσία τους δεν είναι αισθητή. Εκατέρωθεν του δρόμου τα σχετικά πλατιά πεζοδρόμια περιτοιχίζονται από παραρτήματα τραπεζών και ταυτοχρόνως επιβλέπονται από τις κάμερες ασφαλείας διαμορφώνοντας μια επιτηρούμενη ζώνη. Τα κτιριακά μέτωπα είναι 5-6 ορόφων και ξεχωρίζουν το ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία, το Ιλίου μέλαθρον, το κτίριο της Τράπεζας Ελλάδος, ο Καθολικός Ναός του Αγίου Διονυσίου και το Οφθαλμιατρείο, που είναι κρυμμένο πίσω από το μουσαμά της αποκατάστασης. Τα περίπτερα αποτελούν σταθερό μοτίβο χωρίς όμως να είναι χαρακτηριστικό στοιχείο του τμήματος. Ο ρυθμός των πεζών είναι ζωηρός, έντονος και σχετικά συνεχής καθώς χώροι στάσης στο πρώτο αυτό τμήμα δεν υπάρχουν. Παύσεις στη ροή σημειώνονται κυρίως στα φανάρια και μπροστά από το πολυκατάστημα attica διαμορφώνοντας σημειακές πυκνότητες. Μια αμυδρή μυρωδιά καφέ κοντά στο πολυκατάστημα ξυπνά την αίσθηση της γεύσης και ο λαχειοπώλης στη γωνία μαζί με τον αστυνομικό προσπαθούν να αποσπάσουν, ο καθένας για τους δικούς του λόγους, το βλέμμα των περαστικών.

Εικόνα 2. Διαγραμματικό σκίτσο του τμήματος πλατεία Συντάγματος – οδός Σίνα(Πηγή: ίδια επεξεργασία)

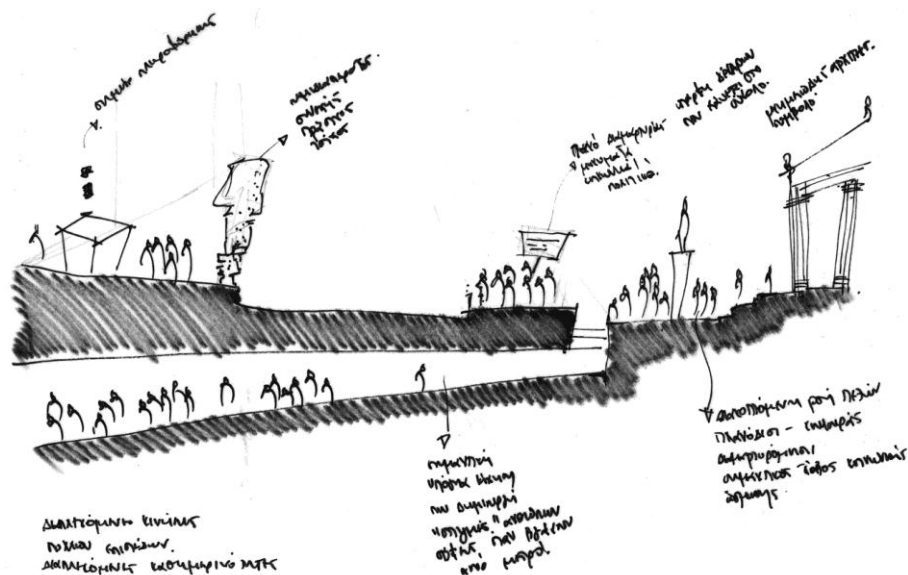

Εικόνες 3 – 4. Φωτογραφικές αποτυπώσεις της φύτευσης, της κίνησης και των χρήσεων (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Εικόνες 5 - 6. Φωτογραφικές αποτυπώσεις των σημειακών συγκεντρώσεων χρηστών και ο χώρος μπροστά από το πολυκατάστημα. (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Αυτό που χαρακτηρίζει την περιοχή μεταξύ των οδών Σίνα και Αρσάκη (εικ.20) είναι η σχετικά ισορροπημένη σχέση μεταξύ του αδόμητου χώρου και του δομημένου. Ο ρυθμός των πεζών είναι ακόμα πιο έντονος, καθώς οι κινήσεις χάνουν το μονοδιάστατο αξονικό χαρακτήρα τους και διαπλέκονται στον υπαίθριο χώρο της αθηναϊκής τριλογίας (Πανεπιστήμιο, Ακαδημία, Βιβλιοθήκη), τον πεζόδρομο Κοραή όπως και στην πλατεία Δικαιοσύνης. Η ροή αυτή διακόπτεται προσωρινά από ένα σκιερό χώρο στάσης έξω από την Ακαδημία αλλά και από την υπόγεια κίνηση που ξεπροβάλλει (ή χάνεται) από την είσοδο (έξοδο) του μετρό. Τα οπτικά ερεθίσματα ποικίλουν καθώς άνθρωποι συγκεντρώνονται στο Πανεπιστήμιο σχηματίζοντας ουρές στα γραμμικά τοποθετημένα στέγαστρα των στάσεων λεωφορείου, την ίδια ώρα που εκεί μαζεύονται μετανάστες για να πουλήσουν τηνπραμάτεια τους, επαίτες αλλά και περαστικοί που αγοράζουν κουλούρι από τον πλανόδιο κουλουρά. Σημαντικό οπτικό ερέθισμα είναι οι κατά καιρούς διαμαρτυρόμενοι που συγκεντρώνονται εκεί διαμορφώνοντάς το ως σημαντικό σημείο αναφοράς για τις διεκδικήσεις και τους κοινωνικούς αγώνες. Απέναντι, ο κόσμος συγκεντρώνεται γύρω από τη χαρακτηριστική πυραμίδα του μετρό και τα κατά περιστάσεις περίπτερα ενημέρωσης. Αυτές τις διαπλεκόμενες καθημερινότητες τις περιστοιχίζουν κτίρια ποικίλων αρχιτεκτονικών εκφράσεων και χρήσεων. Ο ήχος των τροχοφόρων συνεχίζει να αποτελεί το κυρίαρχο ηχητικό ερέθισμα αλλά εμπλουτίζεται με τον ήχο του σιντριβανιού στα προπύλαια του Πανεπιστημίου και τους πλανόδιους μουσικούς της οδού Κοραή. Πέρα από το στοιχείο του νερού, υπάρχει γραμμική και παράλληλη προς το δρόμο βλάστηση όπως και κάποιες πράσινες επιφάνειες. Συνεχίζοντας, η αστυνομική δύναμη κάνει αισθητή την παρουσία της, τα βιβλιοπωλεία διαμορφώνουν μια σχετικά συνεχή βιτρίνα, ξεχωρίζει το Αρσάκειο Παρθεναγωγείο, οι πλανόδιοι της στοάς Πεσμαζόγλου ενίοτε επικαλύπτουν το θόρυβο των αυτοκινήτων και στην απέναντι πλευρά η όσφρηση διεγείρεται από τα συνεχόμενα καταστήματα που παρέχουν καφέ, εδώδιμα προϊόντα κ.λπ. Στο εν λόγω σημείο, οι διαφημιστικές ταμπέλες, τα περίπτερα, οι τέντες των καταστημάτων διαμορφώνουν ένα δύσκολο προσπελάσιμο πεζοδρόμιο ενώ απέναντι συναντάται η πλατεία Δικαιοσύνης όπου στέκει το Παλιό τυπογραφείο, ένα κενός χώρος, όπου λαμβάνει χώρα το παζάρι βιβλίου.

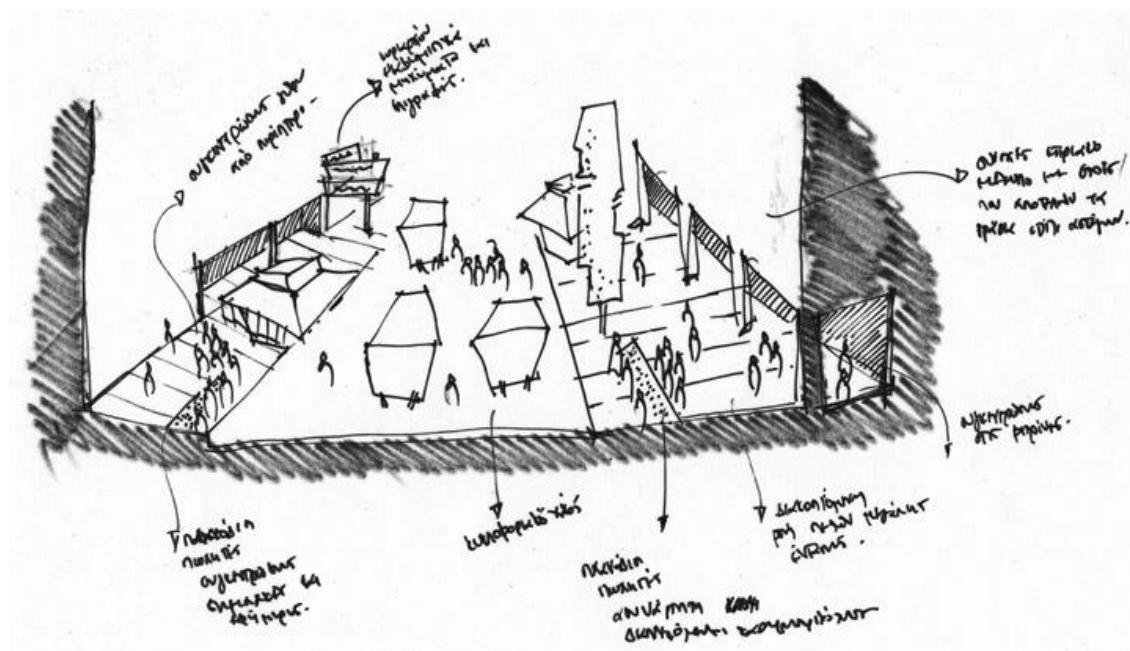
Εικόνα 7. Διαγραμματικό σκίτσο στην περιοχή του Πανεπιστημίου. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Εικόνες 8- 11. Φωτογραφικές αποτυπώσεις του τόπου του άτυπου εμπορίου, των αιτούντων πολιτικό άσυλο, της στοάς, της Πλατείας Δικαιοσύνης. (Πηγή: <http://www.google.gr/images>, προσωπικό αρχείο)

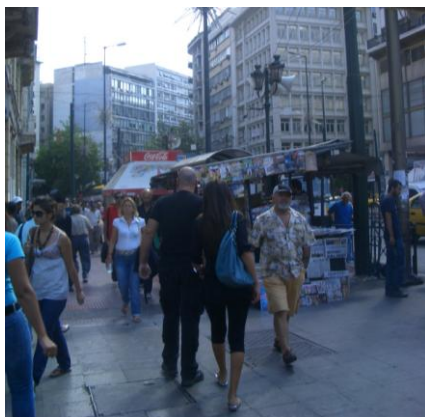
Στο τρίτο κομμάτι (οδός Αρσάκη – πλατεία Ομόνοιας, εικ.20) τα πεζοδρόμια στενεύουν, τόσο που οι αποστάσεις μεταξύ των χρηστών μειώνονται και διαφαίνονται ως μια μάζα. Οι κτιριακοί όγκοι κυριαρχούν και πάλι, το συνεχές μέτωπο των 3-8 ορόφων περιγράφει την αζονική ροή δίνοντάς της επιπλέον ένταση. Το Σικιαρίδειο μέγαρο θεαμάτων, ή αλλιώς το Κινηματοθέατρο "Rex", αποτελεί σημείο αναφοράς και στη στοά του συγκεντρώνονται πλανόδιοι πωλητές βιβλίων και τύπου. Στο ίδιο σημείο σημειακές μαζικές στάσεις

πραγματοποιούνται σε αναμονή για το λεωφορείο. Κυρίαρχο ηχητικό ερέθισμα παραμένει ο θόρυβος των μηχανοκίνητων αλλά καλύπτεται πλήρως από τα δύο καταστήματα δίσκων που συναντά κανείς πηγαίνοντας προς Ομόνοια. Εκεί στέκει και ο κουλουράς, ο πλανόδιος μικροπωλητής και λίγο πιο κάτω μπροστά από τις συνεχείς βιτρίνες ποικίλων καταστημάτων μια μάνα που προσπαθεί να ταΐσει το παιδί της. Σε αυτό το τμήμα τα δένδρα χάνονται μέσα στο σύνολο των πινακίδων και των διαφημιστικών επιγραφών, που αποτελούν ισχυρό οπτικό ερέθισμα. Χαρακτηριστική επίσης είναι η μυρωδιά του καφέ από το κατάστημα Λουμίδη, η οποία λίγα μέτρα πιο μακριά αντικαθίσταται από τη μυρωδιά του σταθμού Ομόνοιας. Η οδός Πανεπιστημίου καταλήγει σε ένα εφήμερο παζάρι και μια διαπλοκή ιδιωματικών⁶ δράσεων δημιουργώντας έναν ρυθμό σπασμωδικό καθώς περαστικοί βιάζονται να προσπεράσουν, άλλοι χαζεύουν τις παραμάτιες και άλλοι ψάχνουν ψιλά για να δώσουν στους επαίτες και τους άστεγους που συχνάζουν εκεί. Όπως περιγράφεται από τους Μαντουβάλου, Σκούφογλου και Παλιού (2010) μιλώντας για την ευρύτερη περιοχή της Ομόνοιας και το βορειοδυτικό τμήμα του ιστορικού εμπορικού τριγώνου «εδώ στοιβάζονται τα κοινωνικά στρώματα και οι δραστηριότητες που η δημόσια εικόνα δε μπορεί να ανεχτεί αλλά η κοινωνική πραγματικότητα αναπαράγει» (<http://www.greekscapes.gr>).

Εικόνα 12. Διαγραμματικό σκίτσο του τμήματος (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

⁶ Ο J.B. Jackson (συγγραφέας και σχεδιαστής του τοπίου, 1909 - 1996) προσδιόρισε ως ιδιωματικό (Vernacular) εκείνο το τοπίο που δε χαρακτηρίζεται από την πολιτικά ορθή οργάνωση του χώρου αλλά από την απουσία εκείνων των κατασκευών και των αρχών που διατηρούν ή διαμορφώνουν την τάξη και την ενότητα. Τα τοπία αυτά, σύμφωνα με τον Donald W.Meining (γεωγράφος, 1924-), βρίσκονται υπό συνεχή μετασχηματισμό μέσα από τις ασυνείδητες διαδικασίες της καθημερινότητας. (Campo, 2002) Η παρούσα εργασία εστιάζει στην έννοια του ιδιωματικού ως το περιθωριακό, το ασχεδιάστο, το απρογραμματίστο και το αυθόρμητο που υπόκειται σε συνεχείς μετασχηματισμούς τόσο στη χρήση όσο και στη μορφή και δε χαρακτηρίζεται από μονιμότητα και ενότητα.

Εικόνες 13 - 16. Φωτογραφικές αποτυπώσεις της πληροφορίας – πινακίδες, διαφημιστικές επιγραφές, των περιπτέρων, του συνωστισμού και του καταστήματος «Λουμίδη». (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

Συνοψίζοντας, στην οδό Πανεπιστημίου θα μπορούσαν να διακριθούν τρία τμήματα με σχετικά διαφορετικά χαρακτηριστικά, όπως αυτά περιγράφηκαν παραπάνω. Στο σύνολό της, αποτελεί ένα πολυλειτουργικό και πολυσυλλεκτικό τόπο, ένα πολυσύχναστο δρόμο πεζών και τροχοφόρων, δε φέρει χώρους στάσεις παρά ελάχιστους στο δεύτερο τμήμα, τα περίπτερα όπως και οι τηλεφωνικοί θάλαμοι (εικ. 14 και εικ. 17) αποτελούν σταθερό μοτίβο σε όλο της το μήκος, οι περιφράξεις δεν αποτελούν χαρακτηριστικό της στοιχείο σε αντίθεση με τις στοές (που συναντώνται κυρίως στο δεύτερο και το τρίτο τμήμα) που αποτελούν προστατευμένους και σκιερούς χώρους όπου εκτυλίσσονται διάφορες καθημερινότητες (άτυπες ή μη) ενώ κάμερες διαμορφώνουν συνθήκες «αστικής ασφάλειας». Πέρα από τα αγάλματα που συναντώνται στον ευρύτερο χώρο της τριλογίας και την πλατεία Ομονοίας, στοιχεία τέχνης δε χαρακτηρίζουν την περιοχή. Αναφορικά με την αρχιτεκτονική της, οι ρυθμοί εναλλάσσονται με κυρίαρχο το νεοκλασικό ενώ διακρίνονται δείγματα του μοντέρνου κλασικισμού, της αρχιτεκτονικής του μεσοπολέμου, της μεταπολεμικής αρχιτεκτονικής, του νεοακαδημαϊκού εκλεκτικισμού καθώς και επιδράσεις από την Art Nouveau, την ιταλική νεοαναγεννησιακή αρχιτεκτονική, τη βυζαντινή αρχιτεκτονική και το Art Deco⁷. Τα φυσικά στοιχεία περιορίζονται στην αστική γραμμική θαμνοειδή και δενδροειδή φύτευση που παραπέμπουν στο στοιχείο του χώματος και την ύπαρξη πτηνών, τα οποία όμως δε διακρίνονται ως χαρακτηριστικά της περιοχής. Αντιστοίχως και το στοιχείο του νερού. Η κυκλοφορία των οχημάτων είναι έντονης και αδιάκοπης ροής και αφορά σε Ι.Χ.(μεγάλο ποσοστό), λεωφορεία (μεσαίο ποσοστό), ταξί

⁷ Για περισσότερα <http://www.eie.gr>

(κατά πλειοψηφία), μηχανές (μεγάλο ποσοστό) και ποδήλατα (μικρό ποσοστό). Εκτός από κυρίαρχο οπτικό συνιστά ηχητικό και οσφρητικό ερέθισμα. Στους χρήστες του χώρου, που κατά κύριο λόγο είναι πεζοί όλων των ηλικιών και των εθνικοτήτων, συμπεριλαμβάνονται άστεγοι, επαίτες, αστυνομικές μονάδες, μικροπωλητές, πλανόδιοι μουσικοί, διαμαρτυρόμενοι και διαδηλωτές. Η εικόνα και ο ήχος παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ή το μετασχηματισμό του χαρακτήρα της οδού.

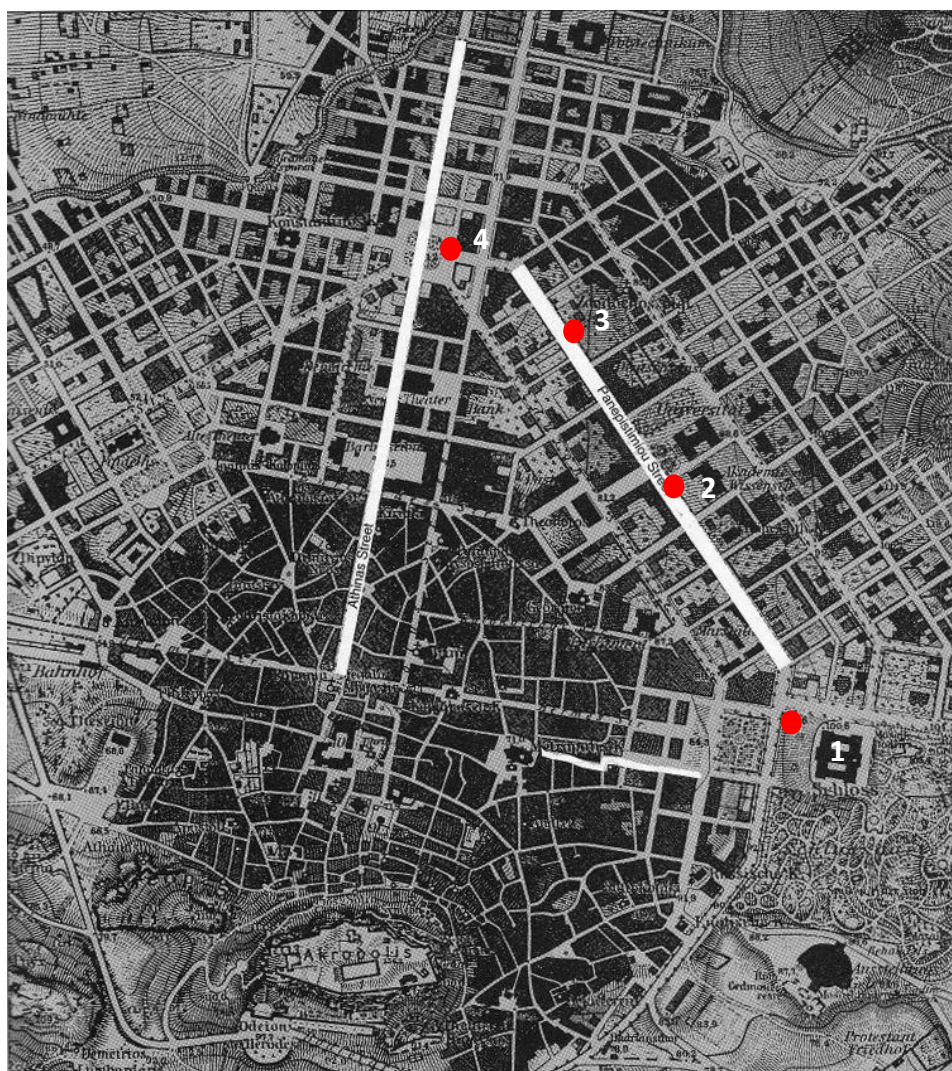
Εικόνες 17 – 19. Φωτογραφικές αποτυπώσεις του τηλεφωνικού θαλάμου, του λαχειοπώλη και της αστυνομικής μονάδας, μιας νυχτερινής συγκέντρωσης (Πηγή: προσωπικό αρχείο)

- Το τρίτο στάδιο αφορά στην ανάλυση της ευρύτερης περιοχής, της θέσης της στον αστικό χώρο της πρωτεύουσας μέσα από την ιστορική επισκόπηση και την ανάλυση χαρτών.

Το 1833 ολοκληρώθηκε το σχέδιο των Κλεάνθη- Schaubert για τη νέα πρωτεύουσα, την Αθήνα. Η εν λόγω σχεδιαστική πρόταση συγκροτείτο επάνω σε μια συμμετρική μνημειώδη σύνθεση, η οποία εξέφραζε τις ιδεολογικές αρχές της τότε ανερχόμενης αστικής τάξης (Σαρηγιάννης, 2000). Λίγα χρόνια αργότερα, το σχέδιο τροποποιήθηκε από τον Leo von Klenze διατηρώντας τη γενική φιλοσοφία σχεδιασμού. Το σχέδιο του καταργούσε τα προβλεπόμενα από τους Κλεάνθη-Schaubert βουλεβάρτα και προέβλεπε άλλα - το βουλεβάρτο της Πελοποννήσου που αντιστοιχούσε περίπου στη σημερινή οδό Αχιλλέως, των Δελφών που αντιστοιχούσε προς τη σημερινή οδό Σατωβριάνδου, της Λοκρίδας προς τη σημερινή Πανεπιστημίου, της Βοιωτίας περίπου προς τις Βαλαωρίτου και Ζαλοκώστα και της Ευβοίας που αντιστοιχούσε περίπου προς τη σημερινή λεωφόρο Αμαλίας (<http://www.eie.gr>). Εντούτοις ούτε το σχέδιο του von Klenze, που εγκρίθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 1834, τηρήθηκε στο σύνολο του μετά από παρέμβαση του αρχιτεκτονικού τμήματος του υπουργείου εσωτερικών, που ιδρύθηκε το Δεκέμβρη του 1834. Μεταξύ ποικίλων μετατροπών, εγκρίθηκε η διαπλάτυνση της Ερμού, η δημιουργία της Πατησίων, η επέκταση της Αιόλου και χαράχθηκαν μόνον τα βουλεβάρτα της Λοκρίδας και της Ευβοίας, δηλαδή οι σημερινές Πανεπιστημίου και Αμαλίας, τα οποία διαδέχονταν το ένα το άλλο σχηματίζοντας μια ενιαία λεωφόρο που άρχιζε από την πλατεία Ομονοίας μέχρι τους στύλους του Ολυμπίου Διός (<http://www.eie.gr>).

Η οδός Πανεπιστημίου συμβολικά (όσο και πραγματικά) χάρασε εκείνη τη γραμμή που συνέδεε το λίκνο της κρατικής, επίσημης παραγωγής πολιτισμού με την κοιτίδα της εξουσίας (τα ανάκτορα). Σύμφωνα με τη Bastea (1994: 115-122), η οδός Πανεπιστημίου εξέφραζε την πολιτική επιδίωξη της εξουσίας να επιτύχει εθνική αναγνώριση, πολιτιστική σύνδεση μεταξύ της αρχαίας ιστορίας της πόλης με την τότε σύγχρονη Ελλάδα και την προβολή της ως σημείο αναφοράς του πολιτισμού τόσο για τα Βαλκάνια όσο και για τη Μέση Ανατολή.

Το 1835 αποφασίστηκε η τελική τοποθεσία των ανακτόρων, με την έναρξη της οικοδόμησης των οποίων παγιώθηκε η διαίρεση του αθηναϊκού χώρου σε ανατολική και δυτική περιοχή. Την περίοδο εκείνη, στην ευρύτερη περιοχή της Ομόνοιας γειτνιάζαν οι περιοχές των εργαστηρίων που είχαν εγκατασταθεί εκεί από την προεπαναστατική περίοδο, ενώ ταυτόχρονα επικρατούσαν ανθυγιεινές συνθήκες καθώς βρισκόταν στο κοίλωμα της Βάθης, στην κοίτη του χειμάρρου που κατέβαινε από τα Τουρκοβούνια. Αντιθέτως, η περιοχή της πλατείας Συντάγματος εντοπιζόνταν στο διάσελο Λυκαβηττού – Ακρόπολης με καλές συνθήκες αερισμού ενώ γειτνιάζε με τα αρχοντικά της βορειοανατολικής Πλάκας (Σαρηγιάννης, 2000: 65). Κατά συνέπεια, διαμορφώθηκε η δυτική Αθήνα με το Μοναστηράκι, τον Ψυρρή και το Θησείο και η ανατολική με την κατοικία της ανώτερης άρχουσας τάξης, τα πολυτελή μέγαρα και το επίσημο κέντρο που ήταν η περιοχή της βορειοανατολικής Πλάκας, των Ανακτόρων, της Σταδίου/Πανεπιστημίου και του Κολωνακίου.

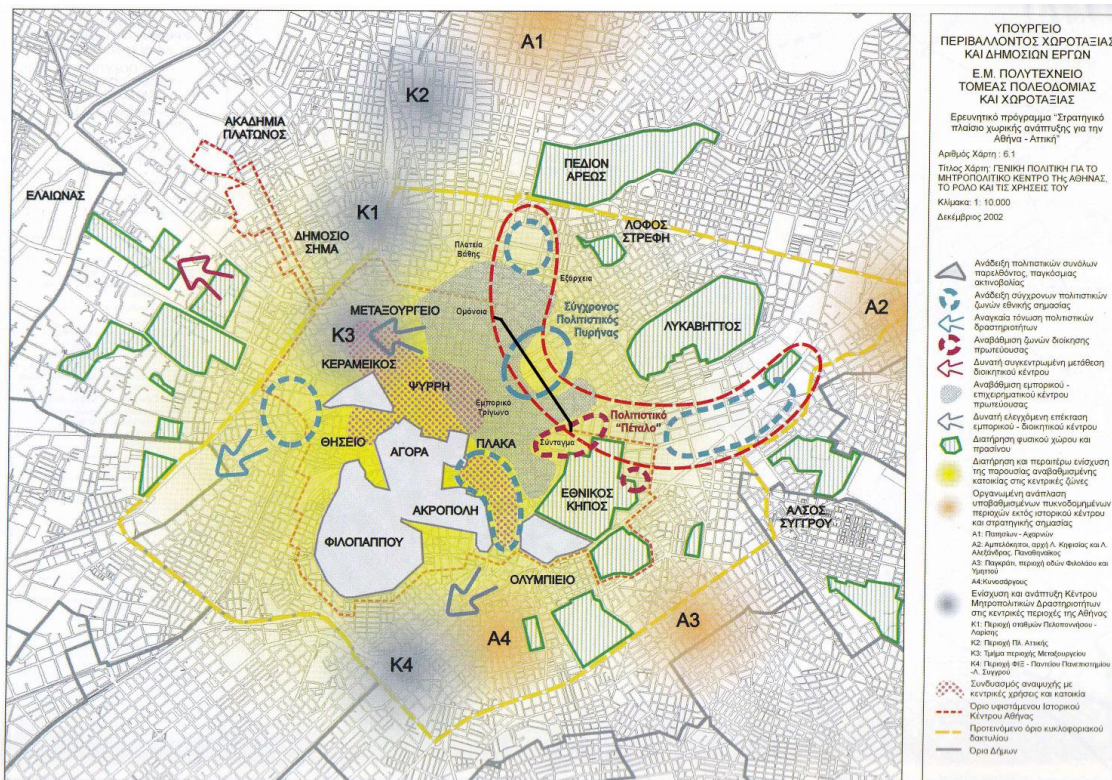
Εικόνα 20. Χάρτης της Αθήνας του 1877 όπου διακρίνονται οι δύο γεωμετρίες της πόλης. Με λευκή σήμανση σημειώνονται οι οδοί Αθηνάς και Πανεπιστημίου. Με κόκκινους κύκλους σημειώνεται η αρχή και το τέλος κάθε τμήματος της έρευνας πεδίου: 1. Πλατεία Συντάγματος, 2. Οδός Σίνα, 3. Οδός Αρσάκη, 4. Πλατεία Ομόνοιας (Πηγή: Bastea, 1994, ίδια επεξεργασία)

Η οδός Πανεπιστημίου μέσα στο πέρασμα του χρόνου εκτός από τμήμα του εμπορικού κέντρου και από πολιτιστικό άξονα της πρωτεύουσας, αποτέλεσε πεδίο κοινωνικών αντιπαραθέσεων και πολιτικής ώσμωσης. Μεταξύ άλλων γεγονότων αναφέρεται το 1859.

Κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων μεταξύ φοιτητών και αστυνομίας στα λεγόμενα Σκιαδικά, που φέρονται να είναι η πρώτη δυναμική εκδήλωση κατά των απολυταρχικών μεθόδων του καθεστώτος του Όθωνα, κύριος τόπος συγκέντρωσης του πλήθους ήταν τα Προπύλαια του Πανεπιστημίου. Τότε σημειώνεται η πρώτη κατάληψη του Πανεπιστημιακού κτιρίου καθώς επίσης και μία από τις πρώτες αναφορές για το πανεπιστημιακό άσυλο. Αργότερα, κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών το 1944, των Ιουλιανών, των γεγονότων του Πολυτεχνείου ως τις ημέρες μας με πορείες, συλλαλητήρια, συναυλίες αλληλεγγύης.

Εικόνες 21 – 23. Φωτογραφικές αποτυπώσεις του πεδίου κοινωνικών αντιπαραθέσεων (Πηγή: <http://www.google.gr/images>)

Εικόνα 24. Χάρτης Γενικής πολιτικής για το μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας, το ρόλο και τις χρήσεις του. (Πηγή: στρατηγικό πλαίσιο χωρικής ανάπτυξης για την Αθήνα-Αττική, 2004)

Συνιστά ένα δρόμο μήκους περίπου ενός χιλιόμετρου και πλάτους που κυμαίνεται από 30 έως 33 μέτρα, ενώ διαθέτει πεζοδρόμια που προσεγγίζουν τα 7 μέτρα. Με το Π.Δ. 13-9-1983 - ΦΕΚ 503/Δ/7-10-1983 πολλά από τα κτίρια της έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα που χρήζουν αποκατάστασης οι κύριες όψεις τους και επιβάλλονται περιορισμοί κατά την

τοποθέτηση πρόσθετων στοιχείων (διαφημίσεις, φωτεινές ή μη επιγραφές, προστεγάσματα) τόσο στις όψεις όσο και στα πεζοδρόμια τους. Σύμφωνα με το ερευνητικό πρόγραμμα «Στρατηγικό πλαίσιο χωρικής ανάπτυξης για την Αθήνα-Αττική» (Εικ.24), η οδός Πανεπιστημίου (ή οδός Ελευθέριου Βενιζέλου) κατέχει νευραλγική θέση ως σύγχρονη πολιτιστική ζώνη εθνικής σημασίας και εντάσσεται στο εμπορικό – επιχειρησιακό και διοικητικό κέντρο της πρωτεύουσας.

• Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας και επιχειρώντας μια πρώτη προσέγγιση των αντιλήψεων των διαβατών της οδού Πανεπιστημίου πραγματοποιήθηκαν κάποιες άτυπες συζητήσεις πληροφοριακού τύπου⁸. Τα αποτελέσματα αυτής της διερεύνησης αναδεικνύουν, συμπληρώνουν ή χρωματίζουν με διαφορετικό τρόπο ζητήματα που θίχτηκαν στις προηγούμενες φάσεις της μεθοδολογίας Placemaker.

Σε γενικές γραμμές, η οδός Πανεπιστημίου φέρεται να λειτουργεί ως πολυσύχναστος δρόμος διέλευσης (τόσο τροχοφόρων όσο και πεζών) με κυρίαρχα τα οπτικά ερεθίσματα και δη το κτιριακό δυναμικό της (τα ιστορικά κτίρια της αθηναϊκής τριλογίας, τη μνημειακή κλίμακά τους αλλά και τις εμπορικές χρήσεις αυτών - Attica, βιβλιοπωλεία), φέρεται να ταυτίζεται με την οδό Σταδίου και καταλήγει σε ένα από τα φερόμενα ως κυρίαρχα στοιχεία που εκλαμβάνονται ως ενοχλητικά, την πλατεία της Ομόνοιας. Παρόλα αυτά, αναδείχθηκε μέσω των συζητήσεων και η χρήση της για ψώνια, για το μετρό, για αναψυχή και ψυχαγωγία ενώ αρκετοί ισχυρίστηκαν πως έχουν συμμετάσχει σε κάποιο μαζικό γεγονός (εκδήλωση/ διαδήλωση) όπου έχει λάβει χώρα εκεί ενώ άλλοι πως είναι η ιστορική, η πολεοδομική και η αρχιτεκτονική της σημασία που τους ωθεί στη χρήση της. Εντούτοις, η οδός Πανεπιστημίου δε φέρεται να συνιστά τόπο όπου συνειδητά λαμβάνει χώρα το περπάτημα ως δραστηριότητα (περίπατος, περιήγηση, περιπλάνηση). Αυτό φέρεται να οφείλεται στη δυσκολία διάσχισής της λόγω έντονου κυκλοφοριακού προβλήματος, στην προτεραιότητα που δίνεται στα οχήματα, στα ποικίλα εμπόδια που συναντώνται στις παρειές του πεζοδρομίου καθώς και στην πλήρη απουσία σχεδιασμού για τα ΑμεΑ ή τους τυφλούς. Ή ακόμα και σε άλλα στοιχεία που φέρονται ως ενοχλητικά όπως π.χ. στην ελλιπή καθαριότητα του ευρύτερου αστικού χώρου, στην παρουσία αλλοδαπών μικροπωλητών και την εκ μέρους τους κατάληψη του πεζοδρομίου, την έλλειψη χώρων στάσης σε συνδυασμό με την ταχύτητα κίνησης των πεζών και την άτακτη ροή τους⁹, την κακή ποιότητα του δαπέδου που χαρακτηρίζεται ως ολισθηρό, την παρουσία αδέσποτων, την παραμέληση και την ανεπαρκή ανάδειξη των ιστορικών

⁸ Τα θέματα που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια αυτών, αφορούν στα στοιχεία που αποτελούν (αδιάφορα, ευχάριστα ή ενοχλητικά) οπτικά, ηχητικά, οσφρητικά, γευστικά ερεθίσματα, τη λέξη εκείνη που συμβολίζει / χαρακτηρίζει την οδό Πανεπιστημίου, τα στοιχεία εκείνα που προκαλούν ενόχληση κατά τη χρήση της οδού, την ομοιότητά της με κάποια άλλη περιοχή (είτε στην Αθήνα είτε αλλού). Επίσης συζητήθηκαν οι πιθανές αλλαγές στην οδό αν υπήρχε η δυνατότητα παρέμβασης από τη μεριά του χρήστη και αναζητήθηκαν οι συνήθεις λόγοι χρήσης της (διέλευση, κυκλοφορία με κάποιο μέσο, κατανάλωση ποτού/ φαγητού, σινεμά/ θέατρο, ψώνια, εργασιακός χώρος, πολεοδομική/αρχιτεκτονική/ ιστορική σημασία του χώρου, περπάτημα, άθληση, συμμετοχή σε μαζική εκδήλωση /διαδήλωση κ.λπ.).

⁹ «Σε σπρώχνω, με σπρώχνεις κι ούτε ένα συγγνώμη. Έχουμε γίνει αγενείς και είμαστε αδιάφοροι. Οι σχέσεις των ανθρώπων στις πόλεις είναι απρόσωπες»: Ισχυρίζεται μια γυναίκα που συνάντησα κατά τη διάρκεια της έρευνας.

κτιρίων, τη λάθος χωροθέτηση των περιπτέρων ή την έλλειψη χρωμάτων και την παρουσία μιας διάχυτης αίσθησης μονοτονίας.

Προσεγγίζοντας, λοιπόν, σε ένα πρώτο επίπεδο τις αντιλήψεις του κόσμου που κινείται στην Πανεπιστήμιο, διαφαίνεται πως την προσοχή του την κερδίζει το πλήθος καθώς αυτό συνωστίζεται στις στάσεις των λεωφορείων, στην είσοδο/έξοδο του μετρό και τα φανάρια αλλά και οι πλανόδιοι μικροπωλητές - καθώς τα παζάρια και ηπραμάτεια των μικροπωλητών διεγείρουν την αίσθηση της αφής ενώ ο πλανόδιος πωλητής κουλουριών συνιστά μια νοσταλγική οσφρητική εμπειρία - και οι επαίτες με την (κατά κάποιους) δυσάρεστη μυρωδιά τους. Αδιάφορη δεν περνά η οδός Κοραή λόγω της πυραμίδας του μετρό, των αδέσποτων σκυλιών και γενικότερα λόγω της ατμόσφαιρας και της ποιότητας δημόσιου χώρου αλλά ούτε η κίνηση των αυτοκινήτων (που αποτελεί κυρίαρχη ηχητική πηγή, κύριο οσφρητικό ερέθισμα και κρίνεται ως επιβαρύνουσα αλλά κατά περιστάσεις σχολιάζεται ως σχετικά θετική δεδομένου ότι προσδίδει ζωντάνια στον αστικό χώρο), ο νυχτερινός φωτισμός του δρόμου, η αστυνομική δύναμη και οι κάμερες. Για κάποιους, χαρακτηριστική είναι η μυρωδιά του γρασιδιού και των δένδρων ενώ άλλοι εστίασαν στην ευχάριστη μυρωδιά των λουκουμάδων του καταστήματος «Αιγαίον», στο ευχάριστο διάλειμμα της μουσικής των δισκοπωλείων, τον ήχο του νερού από το σιντριβάνι που διακοσμεί τον υπαίθριο χώρο του Πανεπιστημίου και το κάλεσμα του λαχειοπώλη.

Στην αντίληψη τους η οδός Πανεπιστήμιο φέρεται να έχει πολλές ομοιότητες με άλλες κεντρικές αρτηρίες της Αθήνας όπως τη Σταδίου (λόγω μεγέθους, ελλιπούς φύτευσης, κυκλοφοριακού φόρτου, εμπορικών χρήσεων αλλά και λόγω της λειτουργίας της ως όριο), την Ακαδημίας (λόγω αρχιτεκτονικής έκφρασης), τη Συγγρού («είναι αφιλόξενες για τον πεζό, λειτουργούν σαν όριο») και τη Βασιλίσσης Σοφίας (ως προς την κλίμακα και τη μνημειακότητα). Θυμίζει τους δρόμους της Θεσσαλονίκης όπως π.χ. την Τσιμισκή, φέρεται να έχει και κάποια ομοιότητα με αστικούς χώρους των ευρωπαϊκών πόλεων όπως το Boulevard des Italiens (λόγω μνημειακότητας και εμπορικής κίνησης), το Boulevard Haussmann, τη Via Cola de Riezo (αλλά σε άλλη κλίμακα), την περιοχή του Κοινοβουλίου της Βιέννης, τα Προπύλαια του Μονάχου και τους δρόμους του Βερολίνου λόγω πολυπολιτισμικότητας. Παίρνοντας, όμως, την πόλη στα χέρια τους, αναδεικνύεται η επιθυμία για προσθήκη πρασίνου¹⁰, για ολική πεζοδρόμηση της οδού ή για μερική πεζοδρόμησή της επιδιώκοντας την αποφυγή της διαμόρφωσης συνθηκών εγκληματικότητας ή ακόμα και τη διατήρηση της κίνησης των οχημάτων δίνοντας προτεραιότητα στους πεζούς με ταυτόχρονη δημιουργία περισσότερων δημόσιων χώρων εκατέρωθεν της. Διακρίνεται η επιθυμία διαμόρφωσης ποδηλατόδρομου, προσθήκης στεγάστρων και υποδομών για εποχιακές και εφήμερες δραστηριότητες, διαμόρφωσης χώρων στάσης, αλλαγής υλικότητας, ανάδειξης των ιστορικών κελυφών ακόμα και με την κατεδάφιση άλλων, αφαίρεσης πινακίδων αλλά και των καμερών, απομάκρυνσης διάφορων κοινωνικών ομάδων (άστεγοι, αλλοδαποί, επαίτες και καταληψίες), δημιουργίας περισσότερων καταστημάτων αναψυχής αλλά και η επιθυμία προσθήκης στοιχείων τέχνης.

Κατ' αντιστοιχία με το πρώτο στάδιο της μεθοδολογίας επιχειρήθηκε η σύνοψη των λέξεων κλειδιών (key words):

¹⁰ «Θα φύτευα καρποφόρα δέντρα για εκμετάλλευση των καρπών» ισχυρίζεται μια άλλη.

Πανεπιστήμιο. Βιβλιοθήκη. Μνημειακότητα. Πολυκοσμία. Πορεία. Κίνηση. Βρωμιά. Βιβλίο. Νεοκλασικισμός. Προπύλαια. Ιστορία. Metropolis. Rex. Νυχτερινή βόλτα.

• Η Πέμπτη φάση συνιστά τη διαδικασία επεξεργασίας όλων των παραπάνω πληροφοριών αποσκοπώντας στην κατασκευή ενός συστήματος συμβόλων και τη σχεδίαση ενός χάρτη της περιοχής σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση των αντιλήψεων των χρηστών και κατόπιν το χάρτη που αποτυπώνει την εν λόγω περιοχή ως αποτέλεσμα του συνόλου των σταδίων της παρούσας έρευνας.

Για την διεκπεραίωση αυτής της χαρτογραφικής αποτύπωσης το μεγαλύτερο τμήμα των συμβόλων που χρησιμοποιούνται παρακάτω υιοθετούνται από την εφαρμογή της μεθοδολογίας της Sere (2009) ενώ άλλα σχετίζονται με στοιχεία που εντοπίστηκαν κατά την έρευνα πεδίου. Στην παρουσίαση σημαντικό ρόλο παίζει το μέγεθος των συμβόλων καθώς εκφράζει τα ποσοτικά στοιχεία που αποκομήθηκαν από την επιτόπια έρευνα (το χαμηλό, το μεσαίο και το υψηλό ποσοστό παρουσίας αυτού του στοιχείου στο χώρο). Επίσης, για τη χαρτογράφηση των αρνητικών ή θετικών αποτελεσμάτων των ερεθισμάτων που αφορούν στις αισθήσεις (ήχοι, μυρωδιές, υφέες) υιοθετήθηκαν τα γράμματα **A** για το αδιάφορο, **E** για το ευχάριστο και **X** για το ενοχλητικό.

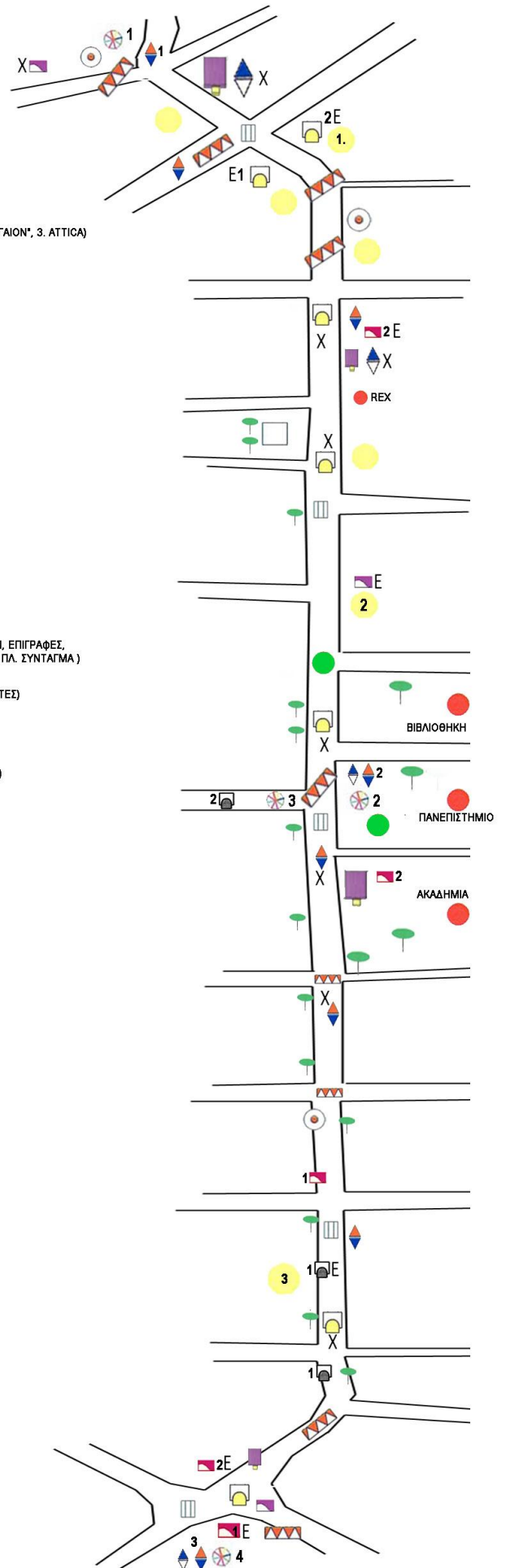
Το σύστημα συμβόλων ακολουθεί στην εικ. 25. Στις εικόνες 26 και 27 αντιστοίχως παρουσιάζεται ο χάρτης των στοιχείων και των ερεθισμάτων του αστικού περιβάλλοντος που επισημάνθηκαν στο τέταρτο στάδιο και ο χάρτης των στοιχείων και των ερεθισμάτων σύμφωνα με τη μεθοδολογική ανάλυση PlaceMaker.

ΧΑΜΗΛΟ ΜΕΣΑΙΟ ΥΨΗΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	ΧΑΜΗΛΟ ΜΕΣΑΙΟ ΥΨΗΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	ΧΑΜΗΛΟ ΜΕΣΑΙΟ ΥΨΗΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ
<p>ΤΟΠΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ</p> <p>ΤΟΠΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ</p> <p>ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ</p> <p>ΤΟΠΟΣ ΑΥΤΥΠΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ</p> <p>ΤΟΠΟΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ</p> <p>ΣΗΜΕΙΟ ΜΕΤΑΛΩΣΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ</p> <p>ΤΟΠΟΣ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΧΡΗΣΗΣ</p> <p>ΣΗΜΕΙΟ ΤΕΧΝΗΣ</p> <p>ΚΕΝΟΣ ΤΟΠΟΣ</p> <p>ΤΟΠΟΣ ΟΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙ ΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΕΝΟΥ</p> <p>ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΩΣ ΟΡΙΟ</p> <p>ΤΟΠΟΣ ΣΤΑΣΗΣ</p>	<p>ΜΟΝΙΜΟ ΟΠΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ</p> <p>ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΟΠΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ</p> <p>ΜΟΝΙΜΟ ΗΧΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ</p> <p>ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΗΧΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ</p> <p>ΜΟΝΙΜΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ ΟΣΦΡΗΣΗΣ</p> <p>ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ ΟΣΦΡΗΣΗΣ</p>	<p>ΗΡΕΜΟΣ ΡΥΘΜΟΣ</p> <p>ΚΑΝΟΝΙΚΟΣ ΡΥΘΜΟΣ</p> <p>ΕΝΤΟΝΟΣ ΡΥΘΜΟΣ</p> <p>ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ</p> <p>A ΑΔΙΑΦΟΡΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ</p> <p>E ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ</p> <p>X ΕΝΟΧΛΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ</p>

Εικόνα 25. Ο πίνακας των συμβόλων (πηγή: Sere, 2009 , ίδια επεξεργασία)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΤΟΠΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
- ΤΟΠΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ (1. ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΣ, 2. ΛΟΥΚΟΥΜΑΔΕΣ 'ΑΙΓΑΙΟΝ', 3. ΑΤΤΙΣΑ)
- ΤΟΠΟΣ ΑΤΥΠΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ
- ΣΗΜΕΙΟ ΜΕΤΑΔΟΣΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ (ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ ΤΥΠΟΥ)
- ΤΟΠΟΣ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΧΡΗΣΗΣ
1. ΠΛ. ΟΜΟΝΟΙΑΣ, 2. ΥΠΑΙΘΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΘΗΝΑΙΚΗΤΗΡΙΑΟΓΙΑΣ
3. ΚΟΡΑΗ, 4. ΠΛ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
- ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ
- ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΩΣ ΟΡΙΟ
- ΜΟΝΙΜΟ ΟΠΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ (ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ, ΚΙΝΗΣΗ ΤΡΟΧΟΦΟΡΩΝ, ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ,
1. ΠΛ. ΟΜΟΝΟΙΑΣ, 2. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, 3. ΠΛ. ΣΥΝΤΑΓΜΑ)
- ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΟΠΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ (ΕΦΗΜΕΡΑ ΠΑΖΑΡΙΑ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΕΣ)
- ΜΟΝΙΜΟ ΗΧΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ (1. ΔΙΣΚΟΠΩΛΕΙΟ, 2. ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΣ)
- ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΗΧΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ (1. ΠΟΥΛΙΑ, 2. ΠΛΑΝΟΔΙΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ)
- ΜΟΝΙΜΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ ΟΣΦΡΗΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ ΟΣΦΡΗΣΗΣ (1. ΦΥΤΕΥΣΗ, 2. ΠΛΑΝΟΔΙΟΣ ΚΟΥΛΟΥΡΑΣ)
- ΕΝΤΟΝΟΣ ΡΥΘΜΟΣ
- ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ
-
- E** ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ
- X** ΕΝΟΧΛΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ

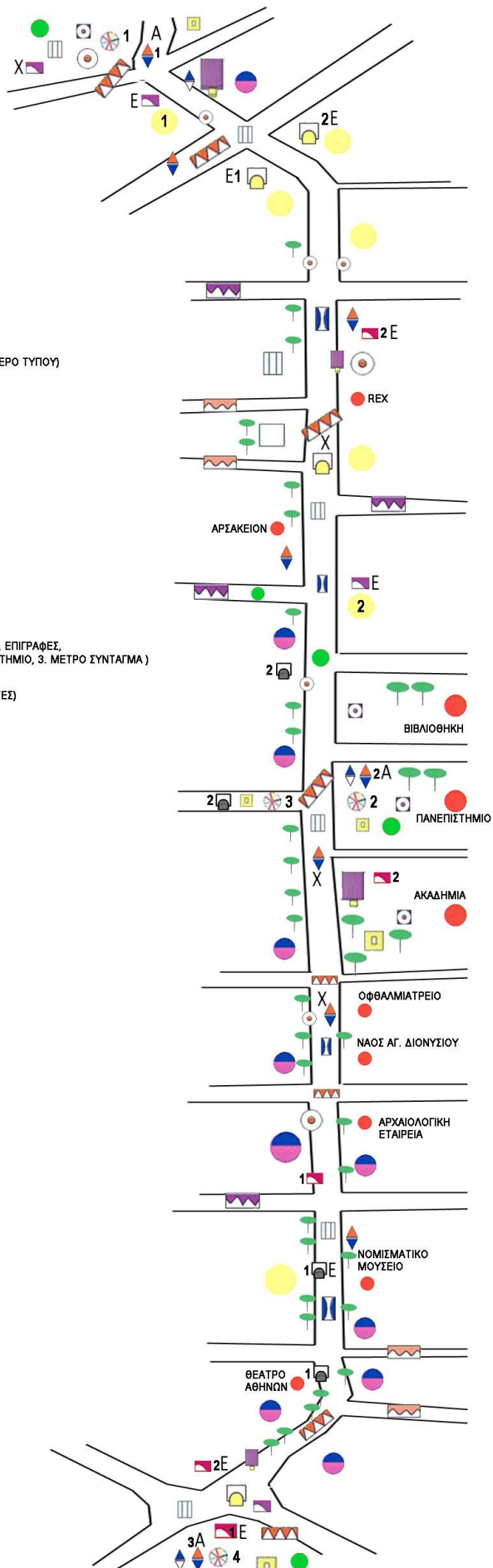

Εικόνα 26.

Στο χάρτη αποτυπώνονται οι αντιλήψεις των χρηστών του χώρου (πηγή: ίδια επεξεργασία)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΤΟΠΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
- ΤΟΠΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ (1. ΛΟΥΜΙΔΗΣ, 2. ΛΟΥΚΟΥΜΑΔΕΣ "ΑΙΓΑΙΟΝ", 3. ΑΤΤΙΣΑ)
- ΤΟΠΟΣ ΑΥΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ
- ΤΟΠΟΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ
- ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ
- ΣΗΜΕΙΟ ΜΕΤΑΔΟΣΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ (ΜΙΚΡΟ : ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΟΣ ΘΑΛΑΜΟΣ, ΜΕΓΑΛΟ : ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ ΤΥΠΟΥ)
- ΤΟΠΟΣ ΠΟΛΥΑΠΛΗΣ ΧΡΗΣΗΣ (1. ΠΛ. ΟΜΟΝΟΙΑΣ, 2. ΥΠΛΑΙΒΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΘΗΝΑΙΚΗΤΗΡΙΑΟΓΙΑΣ, 3. ΚΟΡΑΗ, 4. ΠΛ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ)
- ΣΗΜΕΙΟ ΤΕΧΝΗΣ
- ΚΕΝΟΣ ΤΟΠΟΣ
- ΤΟΠΟΣ ΟΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙ ΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΕΝΟΥ
- ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΩΣ ΟΡΙΟ
- ΤΟΠΟΣ ΣΤΑΣΗΣ
- ΜΟΝΙΜΟ ΟΠΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ (ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ, ΚΙΝΗΣΗ ΤΡΟΧΟΦΟΡΩΝ, ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ, 1. ΜΕΤΡΟ ΟΜΟΝΟΙΑ, 2. ΜΕΤΡΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ, 3. ΜΕΤΡΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ)
- ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΟΠΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ (ΕΦΗΜΕΡΑ ΠΑΖΑΡΙΑ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΕΣ)
- ΜΟΝΙΜΟ ΗΧΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ (1. ΔΙΣΚΟΠΩΛΕΙΟ, 2. ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΣ)
- ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΗΧΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ (1. ΠΟΥΛΙΑ, 2. ΠΛΑΝΟΔΙΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ)
- ΜΟΝΙΜΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ ΟΣΦΡΗΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ ΟΣΦΡΗΣΗΣ (1. ΦΥΤΕΥΣΗ, 2. ΠΛΑΝΟΔΙΟΣ ΚΟΥΛΟΥΡΑΣ)
- ΗΡΕΜΟΣ ΡΥΘΜΟΣ
- ΚΑΝΟΝΙΚΟΣ ΡΥΘΜΟΣ
- ΕΝΤΟΝΟΣ ΡΥΘΜΟΣ
- ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ
-
- A** ΑΔΙΑΦΟΡΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ
- E** ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ
- X** ΕΝΟΧΛΗΤΙΚΟ ΕΡΕΘΙΣΜΑ

Εικόνα 27.

Στο χάρτη αποτυπώνονται το σύνολο των στοιχείων που απαρτίζουν, κατά τη μεθοδολογία Placemaker, τον αστικό χώρο της Πανεπιστημίου (πηγή: ίδια επεξεργασία)

2.3. Συμπερασματικές σκέψεις

Στην παρούσα εργασία η εφαρμογή της μεθοδολογίας ανάλυσης PlaceMaker δεν αποσκοπεί στην αποτύπωση σχεδιαστικών προτάσεων αλλά στη διαμόρφωση ενός θεματολογικού πλαισίου (θεματολογίου) ζητημάτων που προτείνονται ως καίρια στην τρέχουσα συζήτηση περί αναπλάσεων ή παρεμβάσεων στο σύγχρονο αθηναϊκό αστικό ιστό.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης επαληθεύουν τη θεώρηση περί ταυτοτήτων των τόπων των Hague και Jenkins (2005). Η αποδελτίωση των άτυπων συζητήσεων ανέδειξε τις πολλαπλές ταυτότητες που προσδίδονται στην οδό Πανεπιστημίου από τους διάφορους χρήστες καθώς αυτές σχηματίζονται μέσω των νοημάτων, των εμπειριών, των αναμνήσεων και των δράσεων του εκάστοτε χρήστη, όπως φιλτράρονται μέσω της κοινωνικής του κατάστασης και μέσω της διαδικασίας κατασκευής της δικής του ταυτότητας¹¹. Η παρούσα ανάλυση σε συνδυασμό με τις τρέχουσες εξελίξεις και δράσεις στο πλαίσιο της επικείμενης πεζοδρόμησης¹² (εικ. 28 - 29), αναδεικνύει αφενός τις πολλαπλές αντιθετικές και αμφισβητούμενες χωρικές ταυτότητες και αφετέρου τη διάσταση της διαδικασίας εν-τω-γίνεσθαι και τη δυναμικότητα που ενέχει ο ορισμός της χωρικής ταυτότητας δεδομένου ότι μετασχηματίζεται (η ταυτότητα) καθώς μεταβάλλεται η ισορροπία των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των δρώντων.

Στο πλαίσιο της επιδιωκόμενης αστικής αναγέννησης του κέντρου με την ενοποίηση των αρχαιολογικών/ ιστορικών χώρων στις απαρχές του 21^{ου} αιώνα και της ανάλυσης που προηγήθηκε, επιδοκιμάζεται η θεώρηση του τόπου ως πεδίο αμφισβήτησης, ανοιχτό σε πολλαπλές ταυτότητες και σε πολλαπλές αναγνώσεις από ομάδες με διαφορετικές προελεύσεις και εμπειρίες.

¹¹ *Legitimizing identity, resistance identity και project identity (Castells, 1997).*

¹² *Η πρωτοβουλία προσωρινής διακοπής της κυκλοφορίας και πεζοδρόμησης της Πανεπιστημίου (18/09/2010), εντάσσεται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εβδομάδα Μετακίνησης υπό το σύνθημα «Μετακινούμαστε έξυπνα, ζούμε καλύτερα».*

Εικόνες 28-29. Δράσεις στην οδό Πανεπιστημίου (Πηγή: <http://athens.indymedia.org/>)

3. Αν Κατέβεις Από το Αυτοκίνητο Είσαι Εγκληματίας κι Από τη Στιγμή Που Αρχίζεις να Περπατάς Είσαι Απειλή για τη Δημόσια Τάξη.¹³

Ποια είναι η θέση της δραστηριότητας του περπατήματος στην καθημερινότητα μιας πόλης που επιδιώκει να «μετακινείται έξυπνα για να ζει καλύτερα» ή κατά άλλους να «μετακινείται δωρεάν για να ζει ακόμα καλύτερα»; Συσχετίζεται με την αστική εμπειρία της περιπλάνησης του Walter Benjamin; Είναι εφάμιλλη της περιπλάνησης των Καταστασιακών, του πειραματικού τρόπου συμπεριφοράς, της ασυνήθους μη συμβατικής κοινωνικής δραστηριότητας μεταξύ του αυτοματισμού και της πρόθεσης;

Το να κινείται κανείς μέσα στο σύγχρονο μητροπολιτικό πλέγμα συνιστά μια κωδικοποιημένη διαδικασία και το σώμα αποτελεί το «πρωταρχικό όχημα» (Lavadinho, 2009) που επιτρέπει στο άτομο να προσδιοριστεί μέσα στον αστικό χώρο μέσω της κίνησής του (ή της ακινησίας του). Όταν περπατά κανείς μέσα στην πόλη αναπνέει τον αέρα που εναλλάσσεται στους διαδοχικούς δημόσιους χώρους, διαπλέκεται με τα σώματα που τους διασχίζουν και εκτίθεται στα διάφορα στοιχεία του αστικού περιβάλλοντος αποκωδικοποιώντας (ή κωδικοποιώντας εκ νέου) τα σύμβολα, τις λέξεις και τις χειρονομίες των άλλων. Κάθε αστικό περιπατητικό ταξίδι ενέχει ένα συμβολισμό όπως μια παράσταση χοροθεάτρου.

Επανερμηνεύοντας και εμπλουτίζοντας το λεξιλόγιο της δραστηριότητας του περπατήματος¹⁴, μετασχηματίζεται σε ένα δυναμικό εργαλείο που επιτρέπει στους χρήστες να διεκδικήσουν την πόλη και να συμμετάσχουν στην κατασκευή της. Ταυτόχρονα, να συνεισφέρουν στη διατήρησή της και να αποτρέψουν το σταδιακό περιορισμό των διαδικασιών κοινοποίησης, δηλαδή τη μετατροπή της πόλης από τόπο διαλόγου, αντιπαράθεσης και διάδρασης σε χώρο κατανάλωσης ή, όπως έγραφε ο Guy Debord, σε ένα αξιοθρήνητο θέαμα, ένα συμπλήρωμα των μουσείων για τους τουρίστες.

¹³ Baudrillard (2004: 66)

¹⁴ Μέσω δραστηριοτήτων όπως π.χ. το parkour ή υιοθετώντας ταχύτητες που είναι συμβατές με τους χρόνους της σύγχρονης αστικής ζωής (rollers, skate) κ.ά.

Το περπάτημα φέρεται να συνιστά τη χωρική μέθοδο με την οποία οι δράστες εκφράζουν τις απόψεις τους σχετικά με την κυρίαρχη πολιτική τάξη σε δημόσια σφαίρα¹⁵ (εικ.21-23). Άλλωστε σύμφωνα με τη Jane Jacobs (1978), πέρα από τα φυσικά χαρακτηριστικά του δρόμου (το πλάτος, το μήκος, τα περιβάλλοντα κτιριακά κελύφη, τις προσβασιμότητες, τις φυγές, τις δραστηριότητες των κτιρίων) και το κοινωνικό προφίλ των χρηστών του, η πολιτική του υπόσταση κατέχει πρωταρχική σημασία για τη σύσταση του ίδιου του αστικού ιστού. Σχεδιάζοντας το περιβάλλον της πόλης εγκαθιδρύεται μια κοινωνικο-χωρική τάξη, η οποία υποχρεώνει τους χρήστες της να προσαρμοστούν σε ιδιαίτερα κοινωνικά πλαίσια, συμπεριφοριστικούς κανόνες και πολιτικούς κανονισμούς (legitimizing identity). Την ίδια στιγμή, αυτή η χωρική τάξη παρέχει τον χώρο όπου οι δρώντες διαμαρτύρονται, διαπραγματεύονται και αντιστέκονται (resistance identity). Αυτή η διαλεκτική των περιορισμών και των ελευθεριών είναι που κάνει τον αστικό χώρο αφενός ζωτικής σημασίας στην πολιτική διαφωνία και αφετέρου στρατηγικής σημασίας ως εργαλείο διεκδίκησης. Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής και κατανοώντας το χώρο ως υλική και κοινωνική κατασκευή, η Hatuka (2009) εισάγει τον όρο walking politics. Με τον όρο αυτό αναφέρεται σε εκείνη την πολιτική πράξη που οι διαμαρτυρόμενοι χρησιμοποιούν το σώμα τους ως εργαλείο δύναμης και συμπορεύονται αποσκοπώντας στη διεκδίκηση ή τη συμβολική κατάληψη της πόλης. Η συλλογική αυτή πράξη παρεμβάλλεται στις καθημερινές πρακτικές, προκαλεί τα αισθητικά ερεθίσματα που νοηματοδοτούν τον αστικό χώρο και μετασηματίζει (προσωρινά ή όχι) τους κοινωνικούς κώδικες που κυριαρχούν στο χώρο. Ισχυρίζεται η ίδια (Hatuka, 2009) πως αν θεωρηθεί το αστικό τοπίο ως καθορισμένο από την κυρίαρχη κοινωνικοπολιτική ιδεολογία, οι διαδηλώσεις και οι πορείες είναι εργαλεία που δημιουργούν νέα μηνύματα (project identity) τόσο για την πολιτική πρακτική όσο και για το τοπίο.

Εικόνα 30. Ο δρόμος του '68.
(Πηγή:<http://www.google.gr/images>)

¹⁵ «Στην Ευρώπη, ο δρόμος δεν ζει παρά σε εξάρσεις, σε στιγμές ιστορικές, σε επανάσταση, σε οδοφράγματα. Ειδήλλως οι άνθρωποι περνούν γρήγορα, κανείς δε χασομερά πραγματικά, δεν περιπλανόμαστε πια.» (Baudrillard, 2004: 26)

«Να κατοικείς σημαίνει να αφήνεις ίχνη»

(Benjamin,1935)

Το κέντρο της Αθήνας σήμερα έχει να διαχειριστεί ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης, αυξανόμενης αστικής ένδειας, μεταβαλλόμενης πληθυσμιακής σύστασης και ζητήματα αστικής διάχυσης. Οι σύγχρονες πολεοδομικές παρεμβάσεις δεν αρκεί να αποσκοπούν στην αισθητική ανάπλαση, στην ανάδειξη της ιστορικής ταυτότητάς της ή στην αποσπασματική επίλυση των προβλημάτων κυκλοφορίας και συγκοινωνίας. Δεν αρκεί να προωθούν κατευθυνόμενες αναπαραστάσεις της αστικής ζωής, των δραστηριοτήτων που πλέκουν το χρόνο της καθημερινότητας και κατά συνέπεια των ιδιωτικών σωμάτων που επιδίδονται σε αυτές. Εντούτοις, η δήλωση της προέδρου της Εταιρείας Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων διαμορφώνει ερωτηματικά: «Η ανάπλαση δεν είναι χρυσή βροχή που ξεπλένει τις επιφάνειες και αλλάζει την καθημερινότητα. Η ανάπλαση αγγίζει πληθυσμούς που είναι ήδη εγκαταστημένοι εκεί και θα χρειαστεί ίσως να φύγουν. Αποτελεί εξαιρετικά σύνθετη και πολύπλοκη διαδικασία που έχει αντίκτυπο όχι μόνο στην εικόνα αλλά και στη λειτουργία της πόλης, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις υπερβαίνει σημαντικά σε δυσκολία άλλα δημόσια έργα, ίσως μεγαλύτερων προϋπολογισμών». (<http://www.e-realestates.gr>).

Καθώς κάθε κοινωνία αποτυπώνεται στο χώρο της, οποιαδήποτε χωρική εμπειρία αποτελεί ταυτοχρόνως και κοινωνική, με την έννοια ότι νοηματοδοτείται και απολαμβάνει αξίας μέσα σε μια συγκεκριμένη κοινωνική δομή. Συνεπώς, η διαλεκτική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο φυσικό αστικό χώρο και το ανθρώπινο σώμα συνιστά προϊόν της προαναφερθείσας δεδομένης κατάστασης. Μπορεί όμως να αποτελέσει και προϊόν της ιδιαίτερης δράσης του σώματος στο χώρο μετασχηματίζοντας τις υφιστάμενες συμπεριφορές σε νέες και, κατ' επέκταση, αναδιαμορφώνοντας τις προσλαμβάνουσες αναπαραστάσεις της σύγχρονης κοινωνικής δομής.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Bastea E. (1994), *etching images on the street, planning and national inspirations, streets: critical perspectives on public space*, university of California press, California
- Baudrillard J. (2004), *Αμερική*, εκδόσεις future, Αθήνα
- Benjamin W. (1971) *Paris, Capitale du XIXe siècle*, in : *L' Homme, le langage et la culture*, De noel, Paris
- Bertolini L. and Dijst M. (2003), *mobility environment and network cities*, vol.8, no. 1, Journal of urban design
- Burkhalter L. and Castells M.(2010), *Beyond the crisis : towards a new urban paradigm*, The 4th International Conference of the International Forum on Urbanism, The New Urban Question – Urbanism beyond Neo-Liberalism, Amsterdam/Delft
- Campo D. (2002), *Brooklyn's Vernacular waterfront*, Journal of urban design, Vol.7, No.2
- Castells M.(1997), *the power identity*, Blackwell publishing, usa
- Hague C. and Jeckins P. (2005), *place, identity and participation*, Routledge, New York
- Hatuka T. (2009) *walking as politics, what you can do with the city*, Canadian Centre for Architecture SUN, Canada
- Jacobs J. (1965), *συνηγορία της Μεγαλόπολης σε υπεράσπιση του δρόμου*, the death and life of great American cities, Penguin, Harmondsworth
- Jane Jacobs (Gutman,, the street generation, Anderson S. (επιμ.), 1978, *On Streets*, Cambridge, Mass: The MIT Press)
- Lavadinho (2009) *the pedestrian as urban actor, what you can do with the city*, Canadian Centre for Architecture SUN, Canada
- Lefebvre H. (2006), *Δικαίωμα στην Πόλη*, εκδόσεις Κουκίδα, Αθήνα
- Roman J. (1994), *La ville: chronique d une mort annoncee*, Esprit, no 202, Paris.
- Rossi A. (1991), *η αρχιτεκτονική της πόλης*, university studio press, Θεσσαλονίκη
- Sepe M. (2009), *PlaceMaker Method: Planning 'Walkability' by Mapping Place Identity*, vol.14, no. 4, Journal of urban design

- Γοσποδίνη Α., Μπεριάτος Η. και Ράσκου Ε.(2007), *Διαχείριση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς: η διαχρονική εξέλιξη των πολιτικών στην Ευρώπη και οι νέες προκλήσεις για την Ελλάδα*, περιοδικό αειχώρος, κείμενα πολεοδομίας, χωροταξίας και ανάπτυξης, τόμος 6, τεύχος 1, πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος , <http://www.prd.uth.gr/aeihoros>
- Καλαντίδης Γ. (1998), *Η ενοποίηση των Αρχαιολογικών χώρων της Αθηνάς*, περιοδικό αρχιτέκτονες, τεύχος 11, Αθήνα
- Μαντουβάλου Μ. (2007), *Κρίση του Κέντρου Πόλης;*, Ανέκδοτα κείμενα, ένα βιβλιαράκι για τη Μαίρη Μαντουβάλου, Βαΐου Ν. (επιμ.), εκδόσεις Ο Πολίτης, Αθήνα
- Σαρηγιάννης Γ. (2000), *Αθήνα 1830-2000 : εξέλιξη – πολεοδομία - μεταφορές*, εκδόσεις συμμετρία, Αθήνα
- Σταυρίδης Σ. (1990), *Η συμβολική σχέση με το χώρο, πως οι κοινωνικές αξίες διαμορφώνουν και ερμηνεύουν ο χώρο*, εκδόσεις Κάλβος, Αθήνα
- Στρατηγικό πλαίσιο χωρικής ανάπτυξης για την Αθήνα- Αττική (2004), ερευνητικό πρόγραμμα, εθνικό Μετσόβιο πολυτεχνείο, σχολή αρχιτεκτόνων, τομέας πολεοδομίας και χωροταξίας, υπουργείο περιβάλλοντος χωροταξίας και δημόσιων έργων.

- <http://www.eie.gr>

- <http://athens.indymedia.org/>
- <http://www.google.gr/images>
- <http://www.e-realestates.gr>
- <http://www.ypeka.gr>